



PELASTUSOPISTO

Myndighetsanvisningar för skyddsrum

Förstudie om myndighetsfunktionernas nuläge

Janne Koivukoski





PELASTUSOPISTO

Myndighetsanvisningar för skyddsrum

Förstudie om myndighetsfunktionernas nuläge

Janne Koivukoski



PELASTUSOPISTO

Räddningsinstitutet
PB 1122
70821 Kuopio
www.pelastusopisto.fi

Räddningsinstitutets publikation
Serie B: Forskningsrapporter
3/2025

ISBN 978-952-7217-89-4 (pdf)
ISSN 2342-9313 (pdf)



Räddningsinstitutet

Janne Koivukoski

Myndighetsanvisningar för skyddsrum

Förstudierapport, 47 s., 2 bilagor (6 s.)

Februari 2025

Sammandrag

I Finland har man förberett sig på att använda militära maktmedel och skydda befolkningen. Beredskapen, planeringen och andra förberedelser för att skydda befolkningen upprätthålls kontinuerligt under normala förhållanden. I synnerhet när säkerhetsmiljön är instabil är det skäl att säkerställa att alla aktörer i anslutning till skyddsrummen, från räddningsmyndigheterna till dem som använder skyddsrummen, kan agera även i farliga situationer och se till att skyddsrummen uppfyller de tekniska kraven för ibruktagande.

Utifrån tidigare utredningar var man medveten om att många faktorer i byggandet, användningen och underhållet av skyddsrum kan försämra en ändamålsenlig användning och underhåll av skyddsrummen:

- Räddnings- och byggnadstillsynsmyndigheterna har varierande tolkningar av byggandet av skyddsrum och tillståndsprocesserna.
- Planerare och byggare av skyddsrum fattar beslut som kan försvåra underhållet och användningen av skyddsrummet.
- De befintliga anvisningarna för byggande av skyddsrum uppdateras inte regelbundet.
- Den nationella styrningen av byggandet av skyddsrum är otillräcklig.

Målet med skyddsrumprojektet var att göra en förstudie utifrån vilken det är möjligt att utveckla myndighetsanvisningarna för byggande och övervakning av skyddsrum. Med hjälp av anvisningarna kan man förbättra styrningen av skyddsrummens byggande, ändamålsenliga underhåll, inspektionsverksamheten och tillsynsarbetet för att skyddsrummen ska uppfylla de tekniska kraven för ibruktagande.

Projektet genomfördes genom enkäter riktade till räddnings- och byggnadstillsynsmyndigheterna samt genom temaintervjuer med andra målgrupper.

Utifrån resultaten av projektet är det möjligt att stöda utarbetandet av nödvändiga anvisningar, hitta behov av att utveckla bestämmelserna samt förbättra samarbetet och informationsutbytet mellan myndigheter som arbetar med skyddsrummen.

I rapporten presenteras de slutsatser och rekommendationer som utarbetats som resultat av förstudien för att utveckla myndighetsverksamheten vid byggandet av skyddsrum.

Nyckelord: skyddsrum, befolkningsskydd, tillsyn, räddningsväsendet, byggnadstillsyn, skyddsplats



Emergency Services Academy Finland

Janne Koivukoski

Preliminary report on the current state of control of the construction of civil defence shelters

Report, 47 p., 2 appendix (6 p.)

February 2025

Abstract

Finland is prepared for the use of military force and the civil defence. The capabilities, planning and other advance preparations for civil defence are continuously maintained under normal conditions. Especially when the security environment is unstable, it should be ensured that all actors associated with the shelters, from the rescue authorities to the users of the shelters, are able to act even in exceptional conditions and ensure that the shelters are technically deployable.

Based on previous studies, it was known that there are many factors in the construction, use and maintenance of shelters that can impair the proper use and maintenance of shelters:

- Rescue and building control authorities have varying interpretations of the construction of population shelters and permit processes.
- The designers and builders of the shelters make decisions that can complicate the maintenance and use of the shelter.
- Existing guidelines for the construction of shelters are not updated regularly.
- National control over the construction of population shelters is inadequate.

The aim of the civil defence project was to conduct a preliminary study, based on which it is possible to develop official guidelines for the construction and supervision of civil defence shelters. The guidelines can be used to improve the steering of the construction of shelters, proper maintenance, inspection, and surveillance work, so that the shelters are technically deployable.

The project was carried out through surveys aimed at rescue and building control authorities as well as thematic interviews with other target groups.

Based on the results of the project, it is possible to support the development of the necessary guidelines, find needs for the development of regulations, improve cooperation and exchange of information between authorities working with civil defence.

The report presents the conclusions and recommendations drawn from the preliminary study for the development of official activities in the construction of civil defence shelters.

ABI/INFORM: civil defence shelter, civil protection, inspection, rescue services, shelter place, building supervision.



Förord

Denna rapport har utarbetats på uppdrag av inrikesministeriets räddningsavdelning. Projektet inleddes i april 2024 och rapporten färdigställdes i januari 2025. Projektet finansierades av inrikesministeriet och genomfördes av Räddningsinstitutet.

Forskare och filosofie doktor Janne Koivukoski har gjort enkäterna och temaintervjuerna i rapporten samt utarbetat rapporten. Specialforskare Marko Juutinen har varit projektchef för projektet vid Räddningsinstitutet.

Vi tackar inrikesministeriet för finansieringen av projektet. Vi tackar projektledare Ira Pasi och räddningsöverinspektör Jarkko Häyrinen för deras värdefulla stöd och kommentarer till rapporten. Dessutom tackar jag byggnadsrådet Pekka Rajajärvi för att ha bevarat det finländska skyddsrumbyggandets historia och överlämnat resultaten till stöd för detta arbete.

Kuopio 10.2.2025

Janne Koivukoski



Innehåll

1	Använda beteckningar och förkortningar	9
2	Inledning	10
3	Strategiska mål för beredskap och förberedelse	10
4	Skyddsrum under räddningsväsendets tillsyn	11
5	Enkät till räddningsverken	13
5.1	Resultaten av räddningsmyndighetsenkäten	13
5.1.1	Skyddsrumsuppgifternas tillräcklighet	13
5.1.2	Antal skyddsrumspatser	15
5.1.3	Sätt att få information	15
5.1.4	Beaktande av skyddsrum i räddningsverkets tillsynsplan	16
5.1.5	Insamling av uppgifter för befolkningsskyddets beredskapsuppgift	17
5.1.6	Faktorer som försämrar ibruktagandet och användningen av skyddsrum, nya observationer	17
5.1.7	De största problemen i tillsynen över skyddsrum	18
5.1.8	Utvecklingsförslag för tillsynen	19
5.1.9	Samråd om befrielser och lättnader	20
5.1.10	Myndighetssamarbete vid styrning och övervakning av byggande	22
5.1.11	Räddningsmyndighetens samrådsförfaranden	23
5.1.12	Bygglovmyndighetens undantag från räddningsmyndighetens samrådsutlåtande om undantaget eller lättnaden strider mot räddningslagen	23
5.1.13	Samråd om lättnader och undantag i ombyggnad som påverkar användarnas säkerhet eller hälsa samt om ändringsarbeten	24
5.1.14	Sparande av räddningsmyndighetens utlåtande i ärendehanteringssystemen	24
5.1.15	Ersättning av en ventilationsapparat i skyddsrummet	25
5.1.16	Arrangemang för samråd med räddningsverket om skyddsrum	26
6	Enkät till byggnadstillsynsmyndigheterna	26
6.1	Resultaten av byggnadstillsynens myndighetstillsynsenkät	27
6.1.1	Registrering av uppgifter om skyddsrum	27
6.1.2	Fungerande informationsutbyte med räddningsverket	28
6.1.3	Byggnadstillsynernas förslag till utveckling av informationsutbytet	29
6.1.4	Samarbetsavtal mellan räddningsverket och byggnadstillsynen	30
6.1.5	Tydlighet i bestämmelserna om byggande av skyddsrum	30



6.1.6	Samarbete mellan byggnadstillsynen och räddningsväsendet	31
6.1.7	Processen för beviljande av befrielse och lättnader vid byggande av skyddsrum	32
6.1.8	Överensstämmelse mellan byggnadstillsynens och räddningsmyndighetens tolkningar	33
6.1.9	Behovet av att utveckla författningsgrunden för beviljande av befrielser och lättnader	33
6.1.10	Inspektion i samband med att byggnaden tas i bruk	34
6.1.11	Behovet av bygglov vid förändringar som påverkar användarnas säkerhet eller hälsa	34
7	Informationssystem för skyddsrumsuppgifter	35
7.1	Temaintervju med inrikesministeriets expert	35
7.2	Temaintervju med miljöministeriets expert	37
8	Möte om behörighetskrav för skyddsruminspektörer	38
8.1	Möte om behörighetskrav för skyddsruminspektörer	39
9	Myndighetsanvisningar för byggande och övervakning av skyddsrum	41
10	Rekommendationer	41
11	Sammanfattning och slutsatser	43
12	Bilagor	46
	Källor	47



1 Använda beteckningar och förkortningar

RFV	Regionförvaltningsverket
CGI	IT-tjänsteproducentföretag
MDB	Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata
FISE	Byggnads-, VVS- och fastighetsbranschens personkompetenser FISE Ab
K-klass	Skyddsrumsklass
Merlot	Tillsynsprogramvara för brandsyn
MBL	Markanvändnings- och bygglagen (Områdesanvändningslagen) (132/1999)
OE	Förebyggande av olyckor, Informationssystemet för förebyggande av olyckor
RäL	Räddningslagen 379/2011
Räve	Räddningsverket
Byti	Byggnadstillsyn
RH-blankett	Blankett för byggprojektanmälan
BL	Bygglagen 751/2023 (gäller fr.o.m. 1.1.2025)
Ryhti	Datasystemet för den byggda miljön
RTY	Rakennustarkastusyhdistys (Byggnadsinspektionens Förening)
IM	Inrikesministeriet
S1	Skyddsrumsklass
Trimble	Trimble Locus program för hantering av geometri- och egenskapsuppgifter i anslutning till tillstånds- och anmälningsärenden samt tillsynsärenden inom miljösektorn.
MM	Miljöministeriet
VSS	Befolkningskydd
VST	Skyddsruminspektör
Webropol	Enkät- och rapporteringsapplikation
Wisemaster	Tillsynsprogramvara för brandsyn



2 Inledning

Under ledning av inrikesministeriet har man tidigare utrett befolkningskyddets tillstånd, skyddsrummens och skyddsplatsernas skick samt inriktning i enlighet med riktlinjerna i statsrådets försvarsredogörelse 2021 och statsrådets redogörelse för den inre säkerheten (Pasi och Häyrinen, 2023). Utifrån rekommendationerna i utredningen beviljade inrikesministeriet 28.3.2024 Räddningsinstitutet ett anslag för åtgärdsrekommendationer för befolkningskyddsutredningen (SR/9702/2024-IM-3).

Målet med projektet var att göra en förstudie om nuläget för myndighetsprocesserna för byggande av skyddsrum och rådande tolkningar och praxis vid byggande, ombyggnad samt behandling av lättnader och undantagsansökningar.

Projektets huvudsakliga mål var

- 1) att utreda räddnings- och byggnadstillsynsmyndigheternas varierande tolkningar av byggandet av skyddsrum och tillståndsprocesserna.
- 2) att utreda praxisen hos dem som planerar och bygger skyddsrum som försvårar eller förhindrar underhållet av skyddsrummet och dess användning enligt lagstiftningen.
- 3) att utreda om anvisningarna för byggande av skyddsrum är aktuella och nationellt enhetliga.
- 4) att utarbeta en rapport utifrån vilken det är möjligt att utveckla myndighetsanvisningarna för byggande och övervakning av skyddsrum.

Det anslag som beviljats projektet var tillgängligt 1.4.2024–15.4.2024. Projektets styrgrupp var ledningsgruppen för inrikesministeriets räddningsavdelning.

Filosofie doktor Janne Koivukoski ansvarade för utredningen av projektet som forskare vid Räddningsinstitutet. I projektets utredningsarbete utnyttjades material och forskningsdata som inrikesministeriet tidigare producerat i stor utsträckning genom att sammanställa bedömningar och observationer som gjorts i dem. Projektet presenterades vid tre olika evenemang, räddningsväsendets forskningsdagar samt Brandbefälsförbundets evenemang Tunti turvaa och Onnettomuuxien ehkäisyäivät. Inom projektet gjordes omfattande enkäter till välfärdsområdenas räddningsverk och kommunernas byggnadstillsyner samt intervjuades experter från flera olika förvaltningsområden och gjordes ett besök i elementskyddsrummet som var under byggnad. I utredningsarbetet sammanställdes material om nuläget och utvecklingsbehoven för myndighetsfunktionerna för byggande av skyddsrum.

I rapporten om utredningens resultat beskrivs praxis och utvecklingsbehov för styrningen och övervakningen av byggandet av skyddsrum. Rapportutkastet behandlades i en workshop som resulterade i att rapporten färdigställdes för publicering.

3 Strategiska mål för beredskap och förberedelse

Statsrådet fastställde 1.12.2022 de riksomfattande strategiska målen för räddningsväsendet 2023–2026 (Inrikesministeriet 2023). Målen är en central del av den nationella styrningen av räddningsväsendet. Huvudsyftet med målen är att styra ordnandet av räddningsväsendet i välfärdsområdena, men

de riktar sig också i större utsträckning till hela räddningsväsendets verksamhetsområde, inklusive inrikesministeriet, Räddningsinstitutet och statens regionförvaltning.

Det strategiska målet nr 5 styr beredskapen:

Räddningsväsendets regionala och riksomfattande beredskap gör det möjligt att skydda befolkningen under alla omständigheter. Det ska vara möjligt att skydda befolkningen vid olyckor och tillbud under normala förhållanden och utan att det uppstår förlust av människoliv på grund av brister i räddningsverksamheten och i möjligheterna till skydd.

Beredskapen för att skydda befolkningen under hotbilden för undantagsförhållanden ordnas med realistiskt genomförbara arrangemang och kostnader. Myndigheterna olika förvaltningsområden och andra aktörer samarbetar i synnerhet med att analysera hotbilden samt planera och organisera varningen av befolkningen, användningen av skyddsrummen och förflyttning av befolkningen. Räddningsväsendets myndigheter samordnar säkerställandet av en tydlig uppgiftsfördelning mellan aktörerna.

Räddningsväsendets försörjningsberedskap och logistik säkerställer att exempelvis marknadsstörningar eller andra exceptionella förhållanden inte äventyrar räddningsväsendets tjänster till följd av tillgångsproblem med nödvändigt material eller nödvändig utrustning eller genom att plötsliga förändringar i tillgång och efterfrågan.

Beredskap och förberedelser på det regionala och riksomfattande planet syftar till att välfärdsområdet ska ha optimalt samordnad förberedning. Välfärdsområdet ska regelbundet uppdatera riskanalysen för området.

För att målet ska kunna uppfyllas måste välfärdsområdets räddningsväsende ha uppdaterat sina beredskapsplaner och vidtagit de beredskapsåtgärder och förberedelser som behövs. Beredskapen bygger på en aktuell lägesbild och riskbedömning samt regelbundna övningar.

Räddningsväsendets uppgift är att övervaka och varna om hot. Varje aktör ansvarar för förhandsplaneringen och själva beredskapen för undantagsförhållanden. God beredskap grundar sig på aktörernas egen beredskapsskyldighet.

4 Skyddsrum under räddningsväsendets tillsyn

Övervakningen av räddningsplanens innehåll är en central del av räddningsverkens tillsynsuppgift enligt 78 § i räddningslagen (379/2011). För tillsynen ska räddningsverket förrätta brandsyn och vidta andra åtgärder som tillsynsuppgiften förutsätter. Planeringen av ibrukttagandet och användningen av skyddsrum är en del av innehållet i räddningsplanen.

Räddningsverkets tillsyn riktas riskbaserat via den tillsynsplan som föreskrivs i 79 § i räddningslagen (379/2011). I tillsynsplanen anges de brandsyner som ska förrättas och andra tillsynsåtgärder som ska vidtas samt beskrivs hur genomförandet av tillsynsplanen bedöms. Tillsynsplanen ska grunda sig på



ett servicenivåbeslut enligt 6 § i lagen om ordnande av räddningsväsendet (613/2021). I fråga om skyddsrum innebär räddningsverkets riskbaserade tillsynsplan i praktiken förutom olycksrisker även att räddningsverket inriktar sin tillsyn på de objekt där det finns anordningar enligt 4 § i lagen om anordningar inom räddningsväsendet (10/2007), till exempel anordningar och produkter för byggande och utrustning av skyddsrum. På så sätt ska en byggnad med ett skyddsrum omfattas av räddningsverkets tillsyn.

I fråga om skyddsrum övervakar räddningsmyndigheten särskilt att skyddsrummets utrustning och anordningar har underhållits och inspekterats på behörigt sätt (RäL 379/2011 12 §, punkt 5), att skyddsrummet samt skyddsredskapen och skyddsanordningarna har hållits i sådant skick att skyddsrummet kan tas i bruk inom 72 timmar (RäL 379/2011 76 §) samt att byggnadens räddningsplan innehåller de uppgifter som behövs för att skyddsrummet ska kunna tas i bruk och användas (RäL 379/2011 15 §, statsrådets förordning om räddningsväsendet 407/2011 2.2 §).

Befogenheterna för brandsyn eller andra tillsynsuppgifter enligt räddningslagen (379/2011) föreskrivs för välfärdsområdets räddningsmyndighet i 80 § i räddningslagen. Brandsynen kan riktas mot byggnader eller konstruktioner, de lägenheter som hör till dem samt mot andra objekt. Räddningsmyndigheten ska ha tillträde till alla lokaler och objekt som ska inspekteras. I samband med brandsynen eller något annat tillsynsuppdrag ska en representant för objektet lägga fram de planer och andra handlingar som är föremål för tillsynen, inklusive räddningsplanen, för räddningsmyndigheten. Enligt 96 § 1 mom. i räddningslagen kan räddningsverket ta ut en avgift för brandsyn eller någon annan tillsynsåtgärd enligt tillsynsplanen. Välfärdsområdets välfärdsområdesfullmäktige beslutar om avgiftens storlek och grunder i enlighet med 22.1 § 8) i lagen om välfärdsområden (611/221).

Enligt 80.4 § i räddningslagen (379/2011) upprättar räddningsmyndigheten ett protokoll över brandsynen där synesobjektet, brandsynens förlopp, inspektörens viktigaste iakttagelser, den utredning som representanten för synesobjektet visar upp och slutsatser med motiveringar till dem specificeras.

Räddningsmyndigheten ska ingripa i sådana brister i fråga om uppfyllandet av förpliktelser enligt räddningslagen (379/2011) som den konstaterar i samband med fullgörandet av sin tillsynsuppgift. Om en brist inte kan avhjälpas genast, ska räddningsmyndigheten bestämma att de ska avhjälpas och utsätta en frist för avhjälpandet. (RäL 379/2011, 81.1 §)

Räddningsmyndighetens behörighet begränsas inte enbart till räddningslagen. Om den observerade bristen i uppfyllandet av förpliktelser som föreskrivs i någon annan lag än räddningslagen och räddningsmyndigheten bedömer att bristerna medför allvarlig risk för människors säkerhet, kan myndigheten bestämma att bristerna ska avhjälpas. Kan en brist inte avhjälpas genast, ska välfärdsområdets räddningsmyndighet underrätta den behöriga tillsynsmyndigheten om saken. Om bristen till exempel hänför sig till iakttagandet av byggbestämmelserna som omfattas av byggnadstillsynsmyndighetens tillsynsansvar, ska räddningsmyndigheten anmäla detta till byggnadstillsynsmyndigheten. (RäL 379/2011, 81.2 §)

Om en brist eller ett felaktigt förfarande som konstaterats i samband med en tillsynsuppgift eller annars medför omedelbar brandrisk eller risk för någon annan olycka, får räddningsmyndigheten vid behov genast avbryta verksamheten och bestämma om nödvändiga åtgärder för att förebygga olyckor. Beslutet ska genast iakttas. (RäL 379/2011, 81.3 §)



Bestämmelser om ändringssökande, tvångsmedel och straff i anslutning till räddningsverkets tillsynsuppgift enligt räddningslagen (379/2011) finns i 15 kap. i räddningslagen.

5 Enkät till räddningsverken

Räddningsmyndigheternas funktioner vid byggande och övervakning av skyddsrum utreddes genom en enkät. Materialet i enkäten samlades in som en elektronisk Webropol-enkät, med vilken man enkelt kan nå en bred målgrupp och som metod är den effektiv. Enkäten skickades till alla räddningsverk. Flera respondenter från varje räddningsverk kunde utses för enkäten. Enkäten (Bilaga 1) innehöll frågor om tillsynen över skyddsrum samt om förfarandena för utlåtanden och samråd i anslutning till byggandet. Alla räddningsverk på fastlandet och Åland besvarade enkäten. På basis av reformen av brand- och räddningsväsendet på Åland 1.5.2024 ansvarar Ålands räddningsmyndighet för samordningen av befolkningsskyddet i landskapets kommuner. Den har också andra myndighetsuppgifter som välfärdsområdets räddningsverk ansvarar för på andra håll i Finland.

5.1 Resultaten av räddningsmyndighetsenkäten

5.1.1 Skyddsrumsuppgifternas tillräcklighet

Enligt enkäten har räddningsverken relativt goda uppgifter om skyddsrummen inom sitt område för befolkningsskyddsuppgiften enligt 64 § i räddningslagen. Bedömningen av uppgifternas tillräcklighet (på skalan 0 inte alls och 10 utmärkt) varierade, vilket kan observeras i tabell 1. Uppgifternas tillräcklighet ansågs i huvudsak vara god. Två räddningsverk ansåg att verket inte hade tillräckligt aktuell information om skyddsrummen i sitt område.

Tabell 1. Tillräckliga uppgifter om skyddsrum i räddningsverkets område. Skala 0–10. N=26

Minimivärde	Maximivärde	Medeltal	Median
5	9	7,4	8

Största delen av räddningsverken har tillräcklig information om skyddsrummen. Medianen för bedömningarna var 8, dvs. bra på den använda bedömningsskalan. En bedömare gav vitsordet 5, vilket avsevärt avvek från andras bedömningar och sänker medelvärdet. Bedömningens riktighet kontrollerades hos bedömaren. Även denna bedömares fritt formulerade bedömning var i linje med de övriga bedömarena. Det finns rimliga uppgifter om skyddsrummens storlek, antal personer och skyddsklass. För uppgifterna önskas ett helt separat informationssystem. Till exempel i tillsynsapplikationen Merlot förekommer problem med registreringen av observationer och åtgärder som gjorts i samband med den periodiska tillsynen. På 2010-talet förekom det ett avbrott på flera år då skyddsrumsuppgifterna inte sparades i tillsynsapplikationen Merlot. Man har inte hittat någon fungerande metod för att spara uppgifterna, eftersom Myndigheten för digitalisering och befolkningsdatas (MDB) uppdateringskörning förstör de uppgifter som sparats under tillsynsbesöket i brandsynsprogrammet.

Tidigare ansvarade kommunernas räddningsmyndigheter för de periodiska besiktningarna av skyddsrummens funktionsduglighet. Vid räddningsverken varierade systemen för registrering av uppgifter mycket, från rutpapper till informationssystem. Bristen på sammanslagning av skyddsrummens bas- och tillsynsuppgifter försämrade i vissa fall räddningsverkets bedömning av uppgifternas tillräcklighet. Uppgifterna är i allmänhet relativt tillförlitliga, men det kan finnas brister i detaljerna. Ju äldre byggnaden är, desto bristfälligare är uppgifterna om skyddsrummet. Brister finns t.ex. i skyddsrummets utrustningsuppgifter. Största delen av skyddsrummen finns i tillsynsregistret, men det finns fel i de sparade uppgifterna. I synnerhet uppgifterna om skyddsrum i rivna byggnader kan bli kvar i datalagren. Ett anmälningsförfarande bör utvecklas för att avlägsna uppgifter om rivna skyddsrum från data-lagren. En del av räddningsverken har inte genomfört den arbetsdryga uppdateringen och underhållet av registeruppgifterna.

Skyddsrummens fasta adressuppgifter är i allmänhet bestående och av god kvalitet. Att presentera skyddsrummens placering på kartunderlaget för att visualisera dem skulle vara en bra utvecklingsidé. En del av uppgifterna om skyddsrummens skick och kontaktuppgifter har brister som måste granskas eller utredas separat. Vid vissa anläggningar har självutvärderingen av brandsäkerheten riktats mot sådana bostadsfastigheter där det sannolikt finns ett skyddsrum. Utifrån svaren från självutvärderingen är det möjligt att kontrollera de uppgifter om skyddsrum som sparats i registret.

Tabell 2. Antalet skyddsplatser per välfärdsområde och den procentuella befolkningstäckningen.

Välfärdsområde	Invånarantal	Skyddsplatser	% andel
Åland	30 344	21 014	69 %
Södra Karelen	126 107	101 960	81 %
Södra Österbotten	190 774	93 755	49 %
Södra Savolax	130 451	102 011	78 %
Helsingfors	658 457	911 719	138 %
Östra Nyland	98 972	63 643	64 %
Kajanaland	71 255	45 285	64 %
Egentliga Tavast-land	169 575	120 573	71 %
Mellersta Österbot-ten	67 915	43 672	64 %
Mellersta Finland	272 683	186 773	68 %
Mellersta Nyland *	478 292	433 285	91 %
Kymmenedalen	159 529	135 754	85 %
Lappland	176 494	124 437	71 %
Västra Nyland	478 919	460 004	96 %
Birkaland	527 478	536 466	102 %
Österbotten	176 323	127 443	72 %
Norra Karelen	162 540	98 118	60 %
Norra Österbotten	415 603	320 297	77 %
Norra Savolax	247 689	214 825	87 %
Päijänne-Tavast-land	205 124	159 383	78 %
Satakunta	214 281	152 921	71 %
Egentliga Finland	478 292	433 285	91 %
Sammanlagt	5537 097	4 886 623	88 %

* Vanda och Kervo samt Mellersta Nylands välfärdsområde



5.1.2 Antal skyddsrumspatser

I förstudien ombads räddningsverken kontrollera antalet skyddsrumspatser i statsrådets publikation 2023:63. Både invånarantalet i området och det kalkylerade antalet skyddsrumspatser som erhållits som resultat av kontrollen avviker något från situationen i slutet av 2022. Ändringarna i områdenas gränser och skillnaden mellan tidpunkterna för enkäterna kan förklara de små förändringar som observerats vid granskningen. Utifrån svaren har man utarbetat tabell 2.

5.1.3 Sätt att få information

I enkäten strävade man efter att utreda i vilket skede av planerings- eller byggprocessen för skyddsrummet räddningsverket får information om det skyddsrum som ska byggas.

I samband med byggande med bygglov fås informationen i huvudsak i samband med byggnadstillsynens begäran om utlåtande. Det är också möjligt att preliminär information om det skyddsrum som ska byggas fås på förhandsmöten före behandlingen av bygglov, eftersom några städer har möten med räddningsverket och byggnadstillsynen till och med varje vecka, varvid informationen fås redan i tillståndsskedet. Fördelningen av sätten att få information presenteras i diagram 1. För nästan alla objekt som får skyddsrum begär byggnadstillsynen ett utlåtande och tillståndsprocessen för skyddsrumsårenden går igenom tillsammans med byggnadstillsynen. Räddningsmyndigheten får alltid information om stora skyddsrum i bygglovsskedet när räddningsmyndigheten ger ett utlåtande om skyddsrummets ritningar.

Uppgifter om andra skyddsrum fås i allmänhet i samband med att byggnaden tas i bruk och när ett täthetsprov har gjorts i skyddsrummet. Uppgifter om färdiga nya skyddsrum fås senast när byggnadernas grundläggande uppgifter uppdateras i räddningsverkets tillsynssystem. Dessutom kompletteras uppgifterna med separata begäran om uppgifter för byggnadstillsynen samt i samband med den periodiska tillsynen.

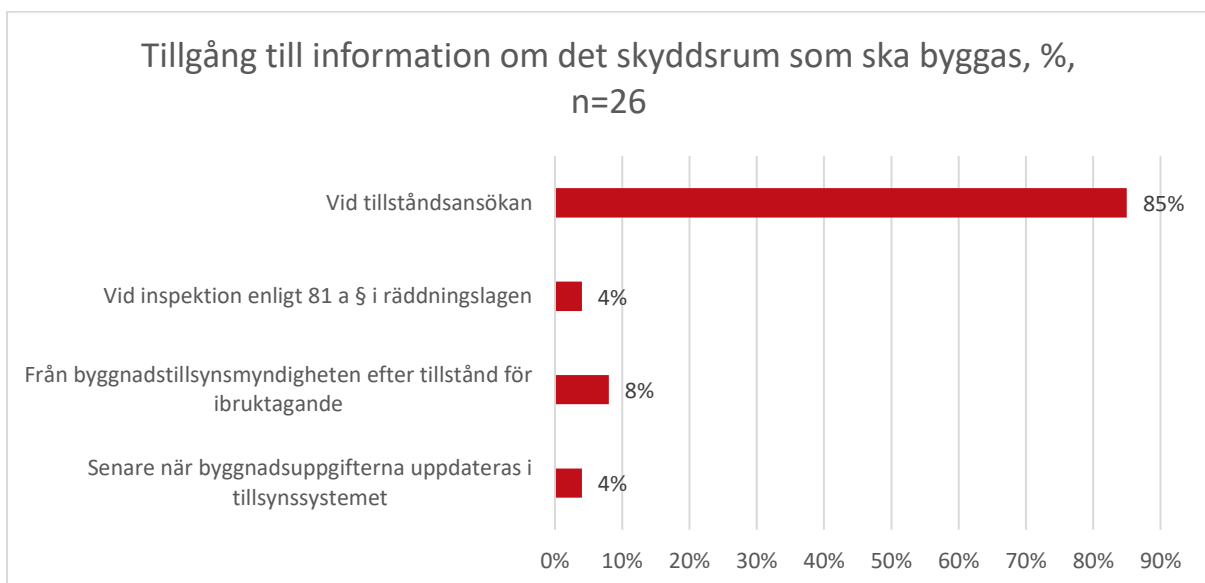


Diagram 1. Delgivningssätt för information om skyddsrum som ska byggas.



I kommuner där skyddsrum sällan byggs hålls inga regelbundna möten mellan byggnadstillsynen och räddningsverket, varvid uppgifterna om det nya skyddsrummet i allmänhet fås senare under processen.

Flera räddningsverk har skyddsrumregister i tillsynsprogrammet Merlot. Det finns i allmänhet brister i uppgifterna om skyddsrum och de kontrolleras i samband med brandsyner. Praxis för inspektioner under byggtiden enligt 81 a § i räddningslagen håller bara på att utvecklas.

5.1.4 Beaktande av skyddsrum i räddningsverkets tillsynsplan

Enligt 12 § i räddningslagen 379/2011 ska utrustning och anordningar i skyddsrum hållas i funktionsdugligt skick samt underhållas och inspekteras på behörigt sätt. I 20 § i inrikesministeriets förordning om tekniska krav på skyddsrum och om underhåll av anordningar i skyddsrum 506/2011 konstateras att skyddsrummet och dess anordningar ska kontrolleras minst vart tionde år. Ett inspektionsprotokoll över inspektionen av skyddet och täthetsprovet ska visas upp för räddningsmyndigheterna. Ägaren och innehavaren av en byggnad samt en verksamhetsidkare är för egen del skyldig att ha beredskap att skydda personer, egendom och miljön i farliga situationer (14 § i Räl 379/2011).

Enligt enkäten hör skyddsrummet och dess anordningar till det normala innehållet i inspektionen i objekt med skyddsrum. Ett skyddsrum är ett naturligt ärende som behandlas i samband med tillsynsuppgiften, med undantag av nya skyddsrum, vars tillsyn genomförs i samband med tillståndsförfarandet eller en separat syn. I samband med tillsynsbesöket (brandsynen) går man också igenom skyddsrummet. Räddningsmyndighetens tillsynsbesök ersätter inte en periodisk besiktning av anordningar i skyddsrum enligt IMF 506/2011 20.1, som utförs av en privat tjänsteleverantör. Skyddsrummet inspekteras med stöd av 12 § i räddningslagen när fastigheten i fråga är föremål för periodisk brandsyn. Räddningsverkets tillsyn inriktas riskbaserat och byggnadens användningssätt fastställer inspektionsintervallet. Skyddsrummet i fastigheten påverkar således inte fastställandet av tillsynsobjekten, så alla skyddsrum omfattas inte av den periodiska brandsynen (se kapitel 4, andra stycket). Till exempel husbolag övervakas endast som självutvärdering av brandsäkerheten, varvid deras skyddsrum inte omfattas av den periodiska tillsynen.

Tillsynen av skyddsrum nämns i tillsynsplanen, men skyddsrummen har i allmänhet inte beaktats närmare i tillsynsplanen. Tillsynen är av stickprovsnatur och grundar sig på det som berättats under tillsynsbesöket och dokumentationen om underhållet. Tillsynen över fastigheternas skyddsrum och underhållet av deras utrustning/anordningar är en del av den övriga tillsynen i tillsynsplanen. Genom de periodiska tillsynsbesöken på fastigheterna säkerställs att fastighetsägaren har sört för skyldigheten till periodisk besiktning av skyddet med 10 års mellanrum (inklusive täthetsprov) och att bristerna i det korrigeras, att det finns ett årligt underhållssystem, en skyddsspecifik plan för ibrukttagande som en del av räddningsplanen, utbildning av skyddets ansvarsperson och av fastighetens personal. I vissa områden är bostadsfastigheternas skyddsrum en del av självutvärderingen.

Separat övervakning av anordningar och utrustning i skyddsrummet görs endast i eventuella rådgivningsfall eller i problemfall som framkommer på annat sätt.

Tidsintervallet för tillsynen över företags- och anläggningsobjekt bestäms i tillsynsplanen enligt objektets risker och skyddsrummen är en del av tillsynshelheten. Räddningsverket förutsätter i sin tillsyn att skyddsrummen har genomgått periodiska täthetsprov enligt kraven. Inspektionsprotokollet ska på



begäran visas upp för räddningsmyndigheten. Dokumenten skickas inte till räddningsverket, men granskningen av dokumenten är en del av tillsynen.

I några områden har skyddsrummen övervakats enligt teman genom periodiska tillsynsbesök 2022–2024. Man har gjort inspektionsbesök i gamla skyddsrum på begäran samt gett handledning och rådgivning enligt 27.2 § 1 punkten i räddningslagen i frågor som gäller skyddsrum. Sådana begäranden har varit sällsynta och deras årliga antal är litet.

Inom Norra Savolax räddningsverks område ska man göra upp en plan för ibruktagandet av skyddsrummet, om skyddsrummet används för något annat ändamål än som skyddsrum under normala förhållanden. Planen för ibruktagande ska innehålla sätt, metoder och resurser för att få skyddsrummet i skyddsrumsanvändning inom den tid som krävs i räddningslagen.

5.1.5 Insamling av uppgifter för befolkningsskyddets beredskapsuppgift

Räddningsmyndigheterna samlar i varierande grad in uppgifter för räddningsmyndighetens befolkningsskyddsberedskapsuppgift i samband med brandsyner och annan tillsyn. Största delen av anläggningarna (12/21) samlar inte in uppgifter alls eller endast sporadiskt (3/21) och en del (6/21) samlar in och säkerställer i enlighet med sitt tillsynsprogram uppgifter om skyddsrummets existens, antalet skyddsplatser osv. Som en del av tillsynen uppdateras registeruppgifterna och övervakas underhållet av skyddet. Vid tillsynen samlar räddningsverket vanligtvis in till exempel uppgifter om tidpunkten för täthetsprovet i skyddsrummet och utarbetandet av en plan för ibruktagande av skyddsrummet. Uppgifterna kan användas för befolkningsskyddets beredskapsuppgifter. De uppgifter som registrerats om skydden jämförs med den verkliga situationen på objektet och preciseras vid behov. Tillsynsobjektet känner dock inte alltid till uppgifterna om skyddsrummet i samband med tillsynen enligt 80 §. En respondent ansåg att de uppgifter som samlades in med 10 års mellanrum var så opålitliga att det inte lönade sig att samla in dem.

5.1.6 Faktorer som försämrar ibruktagandet och användningen av skyddsrum, nya observationer

I enkäten ombads räddningsverket rapportera om räddningsverket har upptäckt nya faktorer som försämrar ibruktagandet och användningen av skyddsrummet efter att utredningen av skyddsrummens nuläge gjordes. I svaren presenterades inga nya observationer och tidigare observationer upprepades. Som positiva observationer konstaterades att man har fäst mer uppmärksamhet vid planeringen av ibruktagandet och förutsatt att detta beaktas i objekten. Man har börjat betona ibruktagningsplanerna som en bilaga till räddningsplanen som görs upp i samband med slutsynen eller den partiella slutsynen. Det finns inte tillräckligt med kompetenta personer som kan ta i bruk skyddsrummet. Samma servicebolag kan vara utsett till skyddsrumsföreståndare för tiotals objekt och själva fastigheten kan sakna teknikexpert. Byggnadens ägare har bristfällig kännedom om bestämmelserna om skyddsrum. Enligt enkäten är det svårt för användarna att ta i bruk ”komplicerade” skydd som används under normala förhållanden. Det ansågs också vara utmanande för patienter/boende på vårdinrättningar att eventuellt skydda sig i skyddsrummet.

Den bild som utredningen av nuläget gav av skyddsrummens tillstånd ansågs vara onödigt rosig. I en del av skyddsrummen är materialet i skyddsrummet föråldrat och täthetsproven har inte gjorts. Allt



oftare märker man att gamla skydd som färdigställt före 1970-talet inte har underhållits och att de inte är helt funktionsdugliga. En del av de observerade bristerna kan vara från tiotals år tillbaka och sådana som har lämnats av byggarna. Det är verkligen dyrt att åtgärda sådana brister. Vissa inspektionsföretag har gjort täthetsprov i skyddsrummen på fel sätt, varvid skyddsrummets täthet inte har kunnat säkerställas. Motsvarande observationer gjordes i analysen av utredningen av nuläget för skyddsrummen. Kompetensen att ställa skyddsrummet i användbart skick varierar mycket. Varje fastighet borde ha kompetens i att använda skyddsrummet och iordningställa det.

Observationerna i enkäten överensstämde med utredningen av nuläget:

- avsaknad av periodiska underhållsåtgärder,
- avsaknad av planer för ibruktagande,
- eventuella brister i utnämningen och utbildningen av ansvarspersoner,
- fuktproblem i konstruktioner, anordningar och utrustning,
- brister i planerna för ibruktagande av bergrum och dessutom följer underhållet av dem inte anvisningarna.

Kriget i Ukraina har orsakat en boom i iordningställandet av skyddsrum, vilket har upplevts vara en positiv sak. Stora brister som kräver dyra reparationer har observerats i skyddsrummens skick. I och med medvetenheten har man observerat att skyddsrummens skick har förbättrats något på allmän nivå och fastighetsägarna har börjat fästa mer uppmärksamhet vid dem.

5.1.7 De största problemen i tillsynen över skyddsrum

Räddningsmyndigheterna anser att det finns många kvalitativa skillnader i kompetensen hos tjänstleverantörer som periodiskt säkerställer skyddsrummens funktionsduglighet, vilket syns särskilt i inspektionsprotokollens innehåll. Problem ansågs vara avsaknaden av kompetenskrav för skyddsruminspektörer, svårigheten att utföra täthetsprov samt registreringen av utredningar i handlingarna. Dessutom bör man öka fastighetsägarnas medvetenhet om sina egna skyldigheter till exempel vad gäller ordnandet av årsunderhåll, periodisk besiktning och information till invånarna och personalen. Ansvar för skyddsrummen ligger hos fastighetsägaren, som i allmänhet inte känner till sina skyldigheter. Detta kan leda till försummelse i underhållet av skyddsrummet. Ett problem är också att inga egentliga brandsyner förrättas i bostadsbyggnaderna, utan att de omfattas av självutvärderingen av brandsäkerheten. Räddningsverken utvidgar inte självutvärderingen av brandsäkerheten till skyddsrummen, även om det skulle vara relativt enkelt som dokumentövervakning. Myndighetstillsynen når inte alla skyddsrum (bostadsbolag). Under tillsynsbesöket kryssar man ofta bara för att skyddsrummet har hållits i skick.

Det krävs inga nationellt enhetliga behörighetskrav för periodiska inspektörer av skyddsrum. I svaren framfördes ofta att de som utför periodiska besiktningar borde få samma identifierade och erkända behörighet som t.ex. brandlarmsinspektörer och inspektörer av släckanläggningar. Behörighetskravet skulle skärpa verksamheten. Numera kan vem som helst göra en inspektion. I räddningsmyndigheternas tillsyn frågar man i allmänhet vem som har utfört den periodiska besiktningen och med vilken kompetens. Fastigheterna använder ofta texten i sina anbudsfrågor: "Ska ha avlagt Räddningsinstitutets VSS-inspektörskurs eller motsvarande innehåll".



Antalet skyddsrum är mycket stort och kompetensen hos dem som utför myndighetstillsyn varierar. Det har inte reserverats tillräckligt med tid eller yrkeskunniga resurser eller utbildning för inspektionerna. Tillsynsverksamhetens resurser har dimensionerats enligt behoven under normala förhållanden. Övervakningen av stora skyddsrum kräver djupgående kunskaper och kompetens.

Bestämmelserna om skyddsrummets utrustning drar inte upp riktlinjer för minimikraven för utrustningen (s.k. VSS-utrustningslåda).

Räddningsmyndigheterna såg problem med att uppdatera uppgifterna i tillsynsregistret. Lagstiftningen förpliktar inte till att lämna uppgifter om periodisk besiktning av skyddsrum till räddningsmyndigheten. Problemet ansågs vara att uppgifternas aktualitet och bristfällighet samt att räddningsverket inte informeras om den periodiska besiktningen. Uppgifterna om skyddsrummen matas in manuellt i tillsynssystemet, vilket möjliggör mänskliga misstag. Automatisk dataöverföring och -behandling skulle minska på felen/bristerna och spara arbetstid. Helt heltäckande information om områdets skyddsrum och skyddsrumsrutningar saknas. Den elektroniska behandlingen av uppgifter om skyddsrum bör ökas särskilt mellan myndigheterna.

Byggnadstillsynen saknar tydliga anvisningar om tillståndsprocessen för skyddsrum, i synnerhet beviljandet av lättnader. Det beror på räddningsmyndighetens egen aktivitet hur mycket man ingriper i detta under planeringen. Det största problemet torde vara fastställandet av skyddsrummets storlek vid läroanstalter och vårdinrättningar. Enligt enkäten har man observerat objekt där byggnadstillsynsmyndigheterna har beviljat tillstånd att bygga ett skydd av helt otillräcklig storlek. I synnerhet i små kommuner kan man vid byggandet ge lättnader i tillståndsvillkoren för skyddsrum.

En respondent föreslog också att befolkningsskyddet borde överföras på staten eller kommunerna, varvid kommunen skulle ha några stora allmänna skyddsrum som skulle ha skötts bättre.

Tillsynsverksamheten skulle underlättas om planeringen av ibruktagandet av skyddet hade skrivits in tydligare i lagstiftningen. Planeringen av ibruktagandet skulle också behöva samma riktlinjer för innehållet som t.ex. räddningsplanen har. Skyddens användbarhet skulle förbättras genom att man inte kunde placera funktioner där som är för utmanande/komplicerade för ibruktagandet under normala förhållanden. Detta kan dock minska nyttan av användningen under normala förhållanden.

5.1.8 Utvecklingsförslag för tillsynen

I enkäten presenterade räddningsverken förslag på hur tillsynen över skyddsrummen kunde utvecklas.

1. Behörighetsvillkor ska ställas på den som utför ibruktagningsinspektioner och periodiska besiktningar.
 - Tydliga kompetenskrav för personer som inspekterar skyddsrum.
 - I Räddningsinstitutets lagstadgade uppgifter ska det finnas en studiekurs om inspektion av skyddsrum.
 - Avläggandet av Räddningsinstitutets kurs borde höra till behörighetsvillkoren för dem som utför tillsynsuppgifter.
2. Överlämnande av skyddsrumsuppgifter till räddningsmyndigheterna.
 - Skyldighet att åtminstone delge räddningsmyndigheten resultaten av ibruktagningsinspektionen.



- När räddningsmyndigheten är en befolkningsskyddsmyndighet ska den automatiskt få uppgifterna om skyddsrummen i sina informationssystem.
 - Den elektroniska behandlingen av uppgifterna ska utökas och automatisk överföring av uppgifterna till räddningsmyndighetens tillsynsregister säkerställas.
 - Företag som utför reparationsåtgärder och underhåll ska förpliktas att anmäla utförda arbeten till välfärdsområdets räddningsmyndighet.
 - Skyldighet att meddela fastighetsägaren om ändringsarbeten i skyddsrummet.
 - Anteckning om utförande av periodisk besiktning av skyddsrum i disponentintyg och försäljningsbroschyrer för fastighetsförmedlars objekt.
 - Tydligare ansvar och bättre rapporteringskyldighet för dem som utför inspektioner.
3. Det är obligatoriskt att utse en ansvarsperson (skyddsrummets skötare) på fastigheten.
 - Betoning av det årliga underhållssystemet och den egna tillsynen.
 - Utnämningen av en person som sköter skyddsrummet bör bli en obligatorisk bestämmelse och räddningsverket ska övervaka att bestämmelsen följs.
 4. Övervakning av skyddsrummens inspektionsuppgifter som en del av brandsynens innehåll.
 - En riksomfattande anvisning ska utarbetas för inspektionen.
 5. Skyldighet att planera ibruktagandet tydligare i lagstiftningen.
 - Det vore till fördel för tillsynsverksamheten att planeringen av ibruktagandet av skyddet tydligare skrivs in i lagstiftningen.
 - Motsvarande innehållsriktlinjer för planeringen av ibruktagandet som t.ex. räddningsplanen har.
 - Skyddens användbarhet skulle förbättras genom att man inte kunde placera funktioner där som är för utmanande/komplicerade för ibruktagandet under normala förhållanden.
 6. Kvaliteten på planeringen av byggandet ska förbättras och granskningen av ibruktagningsskedet preciseras innan tillsynen under användningstiden överförs till räddningsmyndigheten.
 7. Förbättring av befolkningsskyddets ställning och finansiering vid räddningsverken.
 - Den skärpta internationella situationen förutsätter bättre resursfördelning.
 - De nuvarande bestämmelserna är från djup fredstid.
 8. Preciseringar i de tekniska bestämmelserna.
 - Precisering av bestämmelserna om storlekskraven på skyddsrum i objekt där dimensioneringssättet är personbaserat (vårdinrättning och läroanstalt).
 - Precisering av bestämmelserna om befrielse från skyddsrum i samband med byggprojekt, när det är fråga om kostnadsbaserad befrielse.
 - Precisering av bestämmelserna om i vilka situationer och på vilka villkor ett befintligt skyddsrum kan rivas.
 - Precisering av skyddsrum som används av flera fastigheter.

5.1.9 Samråd om befrielser och lättnader

Enligt en bedömning som de som svarat på enkäten gjort förekom det sammanlagt 94 samråd årligen om senareläggning av skyldigheten att inrätta skyddsrum enligt 71.4 § i räddningslagen i ett gemensamt skyddsrum som byggs senare. I varje område hölls minst ett och högst tio samråd per år. I tabell 3 presenteras en uppskattning av antalet årliga samråd per räddningsverk.

Enligt enkäten ordnades 76 årliga samråd om befrielse från byggande av skyddsrum i fall som avses i 75 § 1 mom. i räddningslagen. Det förekom 108 årliga samråd om undantag från byggande av skyddsrum som gällde teknik, storlek och läge, i de fall som avses i 75.2 § i räddningslagen. Samråd som gällde regional befrielse från att inrätta skyddsrum förekom endast i tre regioner, och uppskattningsvis 1 per år.

Tabell 3. Uppskattning av det årliga antalet samråd per räddningsverk

Räddningsverket	71.4 § senareläggning	75.1 § befrielse	75.2 § undantag	75.3 § område Befrielse
1. Helsingfors	10	3	3	0
2. Östra Nyland	2	1	2	0
3. Mellersta Nyland	5	1	3	0
4. Västra Nyland	2	0	2	0
5. Egentliga Finland	10	3	3	1
6. Satakunta	10	20	10	0
7. Egentliga Tavastland	3	5	5	0
8. Birkaland	5	5	25	0
9. Päijänne-Tavastland	4	4	4	0
10. Kymmenedalen	2	1	0	0
11. Södra Karelen	1	2	2	0
12. Södra Savolax	5	5	15	0
13. Norra Savolax	5	5	5	0
14. Norra Karelen	1	1	0	0
15. Mellersta Finland	5	3	15	0
16. Södra Österbotten	5	5	5	0
17. Österbotten	2	2	5	1
18. Mellersta Österbotten	3	3	0	0
19. Norra Österbotten	10	5	2	0
20. Kajana	2	1	1	0
21. Lappland	1	0	0	0
22. Åland	1	1	1	1
Sammanlagt (281)	94	76	108	3

Befrielserna grundade sig i huvudsak på gemensamma skyddsrum som redan finns i området. Här är de öppna svaren:

"Regionalt finns det några skyddsrum där fastigheten kan reservera skyddsrumplatser och därmed undvika att bygga ett eget skydd."

"Det finns sedan tidigare ett gemensamt skyddsrum (bergrum) i området. Den gamla byggnaden rivs och en nybyggnad byggs i stället. Byggnaden har samma användningsändamål och antal personer. Byggnadens ägare är densamma som i den gamla, avtalet om användning av gemensamt skyddsrum förnyas i samband med byggandet."



"De regionala ansamlingsområdena för gemensamma skyddsrum har delvis tolkats som områden för regional befrielse när man behandlat t.ex. kommunala byggnader såsom daghem, vars vårdade har skyddsplatser i områdets gemensamma skyddsrum redan på grund av sitt hem."

5.1.10 Myndighetssamarbete vid styrning och övervakning av byggande

Räddningsverkens och byggnadstillsynens samarbetsformer varierade stort både mellan och inom regionerna. Variationerna inom regionerna beror främst på att det byggs många skyddsrum i de största kommunerna och att samarbetet med byggnadstillsynen är etablerat och tätt, och omfattar till och med veckovisa möten. I små kommuner byggs skyddsrum sällan och det finns inget behov av frekvent kontakt.

Samarbetet varierar inom räddningsverkets verksamhetsområde på grund av byggnadstillsynernas verksamhetssätt och kunskapsnivå. Man har etablerat räddningsverkets samarbete med mindre kommuner genom att koncentrera utfärdandet av utlåtandena till beredskapschefen. Man ser också till att samarbetet inom byggnadstillsynen är enhetligt genom samarbete mellan tillsynsverksamheten och beredskapschefen.

I vissa områden är samarbetet med byggnadstillsynen smidigt och verksamhetsmodellen enhetlig oberoende av kommun. För utlåtanden om skyddsrum finns ett expertteam som fördjupar sig i skyddsrum. Informationen från begäran om utlåtande förmedlas via räddningsverkets utlåtandeteam till rätt personer. I utlåtandena behandlas de frågor som behövs på ett rambaserat och enhetligt sätt. I fråga om skyddsrum fungerar samarbetet bra vid sidan av den övriga byggnadstillsynen.

I regel får byggnadstillsynsmyndigheten en begäran om utlåtande när det är fråga om byggande av skyddsrum eller undantag från byggande av skyddsrum. Räddningsmyndigheten utarbetar ett skriftligt utlåtande i ärendet. Om dimensioneringen av skyddsrummet inte grundar sig på ytan utan på antalet personer (läroanstalter och större lagerbyggnader), hålls i allmänhet dessutom separata förhandlingar om dessa (byggnadstillsynen-räddningsmyndigheten som inleder byggprojektet). Verksamhetssättet är ganska enhetligt med alla kommuner.

I bygglovsskedet behandlas ärendet under ledning av byggnadstillsynen. Man samarbetar intensivt med byggnadstillsynen och har kommit överens om utlåtandepaxis med byggnadstillsynen i hela området. I praktiken kommer alla objekt i den storleksklass som får skyddsrum att kommenteras och i deras tillståndsprocess deltar man i egenskap av sakkunnigmyndighet för att gå igenom skyddsrumsårenden tillsammans med den ansvariga instansen, byggnadstillsynen. Byggnadstillsynsmyndigheten stöder sig på räddningsmyndigheten i ärenden som gäller skyddsrum i samband med bygglovsprocesserna.

Planerarna kontaktar räddningsmyndigheten på förhand vid behov. Planerarna kan sin sak vad gäller skyddsrum. Problemet utgörs oftast av finansieringsledningen när det är fråga om stadens eget byggobjekt. Man vill inte använda persondimensionering när lagstiftaren i förordningen har gett möjlighet att välja en minimidimensioneringsandel på 2 procent av våningsytan.

Det är få räddningsverk vars samarbete bygger på avtal. Efter att välfärdsområdena startade har det uppstått ett större behov av avtalsbaserat samarbete och avtal bereds vid några inrättningar. Samarbetet med byggnadstillsynerna fungerar i huvudsak bra. En liten försämring har observerats efter att



välfrädsområdena startade. Samarbetet mellan byggnads- och räddningsverkets tillsyn har splittrats. På grund av 81 a § i räddningslagen strävar man efter att förbättra samarbetet.

Det finns några olika elektroniska tjänster. Lupapiste är den mest använda elektroniska tjänsten. De som samarbetar med byggnadstillsynen har användarnamn som behövs för att använda systemen. Informationen om det byggda skyddsrummet kommer ibland fram i samband med ibruktagningsspektionen.

Av enkäten framgick att byggnadstillsynerna några gånger har fattat lagstridiga beslut som orsakat problem.

I tillsynsplanen beaktas samarbetet för att förebygga olyckor och i fråga om nya skyddsrum är samarbetet med byggnadstillsynen ett praktiskt exempel på myndighetssamarbete.

5.1.11 Räddningsmyndighetens samrådsförfaranden

Samrådsförfarandet sköts i praktiken alltid i samband med behandlingen av bygglov på ett sätt som motsvarar kommunens byggnadstillsyns utlåtanden om bygglov, i normala fall som en del av planeringsstyrningen. I exceptionella fall med en skriftlig begäran om utlåtande, som en separat preciserad enkät. I allmänhet har samråd ordnats med planerarna och byggnadstillsynen redan före det egentliga utlåtandeskedet. I största delen av kommunerna används tjänsten Lupapiste. Tillsammans med byggnadstillsynerna i vissa kommuner har remissinstanserna direkt tillgång till systemet Lupapiste och begäran om utlåtande kommer dit, behandlas, kommenteras och sparas där. För en del kommuner kommer begäran om utlåtande per e-post, utlåtanden registreras i räddningsverkets informationssystem och skickas per e-post till byggnadstillsynen. Även separata förhandlingar och videomöten kan användas vid behov.

Samrådsförfarandet fungerar i allmänhet utmärkt, men det finns enskilda undantag. Bedömningar av hur samrådsförfarandet fungerar utifrån enkäten presenteras i tabell 4.

Tabell 4. Samrådsförfarandets funktion i räddningsverkets område. Skala 0–10. N=25

Minimivärde	Maximivärde	Medeltal	Median
3	10	8,4	9

Byggnadstillsynsmyndigheten förutsätter vanligtvis att den som påbörjar ett byggprojekt gör en skriftlig motivering till föremålet för samrådsförfarandet och lämnar in den till räddningsmyndigheten. Om motivering saknas begärs detta separat, men det kan finnas vissa undantag i regionerna.

5.1.12 Bygglövsmyndighetens undantag från räddningsmyndighetens samrådsutlåtande om undantaget eller lättningen strider mot räddningslagen

I regel följer bygglövsmyndigheten räddningsmyndighetens ståndpunkt vid samrådet. Tre räddningsverk svarade att det finns fall där byggnadstillsynen har avvikit från det utlåtande som räddningsmyndigheten framfört vid samrådet.



Utgångspunkten är att endast de lättnader som lagen möjliggör tillåts. Byggnadstillsynen har inte beviljat undantag utan att höra räddningsmyndigheten. I fall där antalet platser i skyddet är färre än antalet personer som ska skyddas på objektet, beskriver räddningsmyndigheten i utlåtandet vart beviljandet av lättnader leder samt hur många skyddsplatser som behövs på objektet.

Man har observerat byggnader där den ansvariga byggnadstillsynsmyndigheten inte har avslutat tillsynen på behörigt sätt. Det kan hända att ett skyddsrum som antecknats i bygglovet inte alls har inrättats. Särskilt femårsregeln ansågs vara utmanande i svaren, eftersom man har underlåtit att bygga skyddsrum trots att de borde ha färdigställts inom fem år från att byggnaden delvis tagits i bruk.

Det finns fall där samråd inte har ägt rum p.g.a. att ärendet är "obetydligt" och detta har resulterat i ett felaktigt förfarande. I några fall har inget samrådsutlåtande har begärts av räddningsmyndigheten.

5.1.13 Samråd om lättnader och undantag i ombyggnad som påverkar användarnas säkerhet eller hälsa samt om ändringsarbeten

Byggnadstillsynerna hör räddningsmyndigheten relativt bra i ombyggnadsprojekt där det också finns en lättnad eller ett undantag till skyddsrummet i enlighet med 75 § i räddningslagen. I 70 procent av räddningsverken sker samrådet alltid i dessa fall och 30 procent av räddningsverken sporadiskt. I samrådet med räddningsmyndigheten om ombyggnad finns det skillnader beroende på byggnadstillsynernas verksamhetsätt och kunskap.

Byggnadstillsynsmyndigheterna förutsätter på basis av en enkät till räddningsmyndigheterna i varierande grad bygglov enligt 42.3 § i bygglagen (751/2023) eller bygglov enligt 125.3 § i markanvändnings- och bygglagen (132/1999) när det görs ändringsarbeten i skyddsrummet som påverkar säkerheten eller hälsan för dem som använder byggnaden.

I ett räddningsverks område förutsätter byggnadstillsynsmyndigheterna inte bygglov i dessa fall. Hälften av de räddningsverk som svarade på denna punkt i enkäten (20) uppgav att bygglov krävs. I de övriga räddningsverkens (10) områden varierar bygglovmyndigheternas praxis från kommun till kommun.

I tre räddningsverks områden används alltid ett skriftligt förfarande vid samrådet och i 16 räddningsverks områden används ett elektroniskt system och i 4 räddningsverks områden i varierande grad både ett skriftligt förfarande och ett elektroniskt system.

5.1.14 Sparande av räddningsmyndighetens utlåtande i ärendehanteringssystemen

Byggnadstillsynsmyndigheten sparar utlåtandet som skickats till byggnadstillsynen i elektroniska tillståndssystem. Vid räddningsverket sparas utlåtandena i tillsynshistoriken för objektet i räddningsverkets tillsynssystem. Sannolikt förmedlas inte alla utlåtanden via ärendehanteringssystemet, även om detta borde ske, varvid alla utlåtanden inte sparas i räddningsverkets ärendehanteringssystem.

Det finns ingen information om kommunernas verksamhetsmodell, men alla utlåtanden om skyddsrum sparas i räddningsverkets brandsynsprogram i tillsynsdokumenterna för objektet i fråga. Utlåtandena bifogas dock till det material som sparas i kommunernas digitala system, om den ursprungliga



tillståndsbehandlingen har krävt ett utlåtande av räddningsmyndigheten. Det kan finnas brister i registreringspraxisen, så man ser fram emot att ta i bruk ett nytt informationssystem för förebyggande av olyckor.

5.1.15 Ersättande av en ventilationsapparat i skyddsrummet

I enkäten strävade man efter att utreda om ersättandet av ventilationsapparat i skyddsrummet tolkas som en ny åtgärd som kräver bygglov. Enkätsvaren ger dock inte entydig information om detta. Om ett sådant ändringsarbete inleds och räddningsverket får kännedom om det strävar räddningsverket efter att säkerställa att ventilationen är tillräcklig. Sådana förändringar observeras i allmänhet i dokumentationen av de periodiska besikningarna (täthetsprov) vid räddningsverkets periodiska brandsyn. Endast i två räddningsverks områden tolkades en sådan ändring alltid som tillståndspliktig och i sex räddningsverks områden förutsattes inget tillstånd. I övriga områden varierade tolkningen mellan kommunerna. I diagram 2 presenteras enkätresultaten.

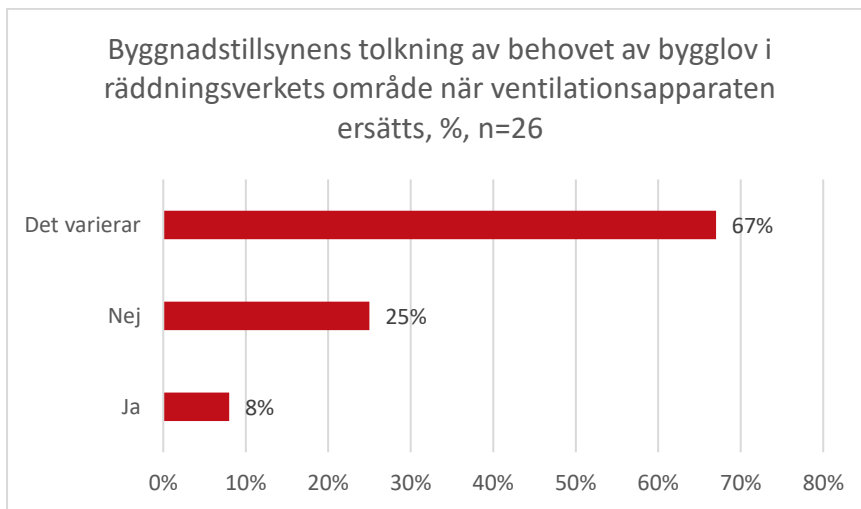


Diagram 2. Behov av bygglov för ventilationsapparater

Tolkningen är annorlunda om det är fråga om ett skyddsrum i ett husbolag eller ett stort bergtrum. I bergtrum krävs i allmänhet bygglov. Om det gamla sandfiltret förnyas i samband med en grundlig renovering tolkas åtgärden som en åtgärd som kräver bygglov. I samband med renovering av gamla skydd krävs alltid tillstånd för att byta ut den gamla ventilationsapparaten mot en modern S1-skyddsanordning.

I situationer där en modern ventilationsapparat med samma kravnivå byts ut mot en modern apparat på samma nivå tolkas situationen mycket sällan som tillståndspliktig.

Ändringar i skyddsrummen tolkas lätt som tillståndspliktiga. Om räddningsmyndigheten får kännedom om ärendet under ett tillsynsbesök förutsätts att ett ibruktagningsprotokoll o.d. dokument existerar. Räddningsmyndigheten förutsätter att ett täthetsprov utförs om räddningsmyndigheten får kännedom om att ventilationsapparaten ersätts.

Fastighetsägarna har fått anvisningar om att den nya apparaten ska ha minst samma nivå och effekt som den gamla. Fastighetsägaren ansvarar för underhållet av skyddsrummen. Om bygglov inte söks



eller krävs, när informationen om byte av ventilationsapparat aldrig räddningsmyndigheten. Då genomförs inte myndighetstillsynen. Även om brandsynen utförs i efterhand märker räddningsmyndigheten sannolikt inte att apparaten bytts ut mot en ny.

I allmänhet kontrollerar bygglovmyndigheten saken med räddningsmyndigheten. Den som gör ändringen är inte alltid medveten om ändringsåtgärdens tillståndspliktighet.

5.1.16 Arrangemang för samråd med räddningsverket om skyddsrum

De flesta räddningsverken har ingen egen instans med fokus på skyddsrum. Den vanligaste lösningen är att de som utsetts för styrningen av byggandet och planeringen ansvarar för samrådet. Expertteamet för strukturell brandsäkerhet sköter samrådet och utlåtandena om bygglov. Styrningen av byggandet har samordnats med de regionala brandinspektörerna och hörandena styrs till dem. I Helsingfors ansvarar stadsmiljöenhetens strukturella team för samrådet.

Vid vissa räddningsverk sköter serviceområdet för riskhantering samråden och utlåtandena om skyddsrum enligt anvisningar från beredskapschefen eller riskhanteringschefen. Utlåtandet ges av brandinspektören, brandingenjören, substanschefen för tillsynsverksamheten eller substansexperten enligt beredskapschefens eller riskhanteringschefens anvisningar.

Vid några räddningsverk sköts alla byggrelaterade ärenden från styrning till tillståndsupplåtanden i huvudsak av serviceområdet för förebyggande av olyckor och de personer som särskilt utsetts där. Ett expertteam har sammanställts av tjänsteinnehavarna inom serviceområdet för förebyggande av olyckor som fokuserar på utlåtanden och samråd om skyddsrum. Vid behov avgörs ärendet av chefen för ansvarsområdet för styrning och säkerhetskommunikation tillsammans med beredskapschefen. Dessutom fungerar personerna inom serviceområdet för beredskap som experter vid räddningsverket. Huvudansvaret ligger dock hos teamet för förebyggande av olyckor, även beredskapsexperter hörs.

6 Enkät till byggnadstillsynsmyndigheterna

En Webropol-enkät gjordes för byggnadstillsynsmyndigheterna. Enkäten genomfördes som en urvalsenkät och skickades till 30 byggnadstillsynsmyndigheter. Utgångspunkten var att enkäten skulle gå till varje välfärdsområde. Räddningsverken har sedan början av 2023 hört till välfärdsområdets organisation. Byggnadstillsynerna är en del av kommunalförvaltningen och varje välfärdsområde har flera kommuner. Som objekt valdes stora städer där det byggs många skyddsrum samt ett antal mindre städer och kommuner. Vid valet av objekt eftersträvades också geografisk täckning. På Åland skickades enkäten endast till Mariehamns stad. Det inkom omfattande svar från stora, medelstora och små kommuner runt om i Finland.

Enkäten (Bilaga 2) innehöll frågor om tillsynen över skyddsrum samt om förfarandena för utlåtanden och samråd i anslutning till byggandet. Det inkom 19 svar. Som bedömningsskala användes en skala där 1 är dåligt, 3 neutralt och 5 bra.

6.1 Resultaten av byggnadstillsynens myndighetstillsynenkät

6.1.1 Registrering av uppgifter om skyddsrum

I enkäten utreddes byggnadstillsynernas syn på registreringen av uppgifter om skyddsrum. Resultaten presenteras i diagram 3. Registreringen av uppgifter om skyddsrum fungerar bra både vid nybyggnad och ombyggnad. Det finns en del skillnader mellan kommunerna. Enligt enkäten förekommer det problem med registreringen av rivningsobjekten, eftersom 60 procent av dem som svarade på enkäten rapporterade om brister i registreringen av rivningsobjekten.

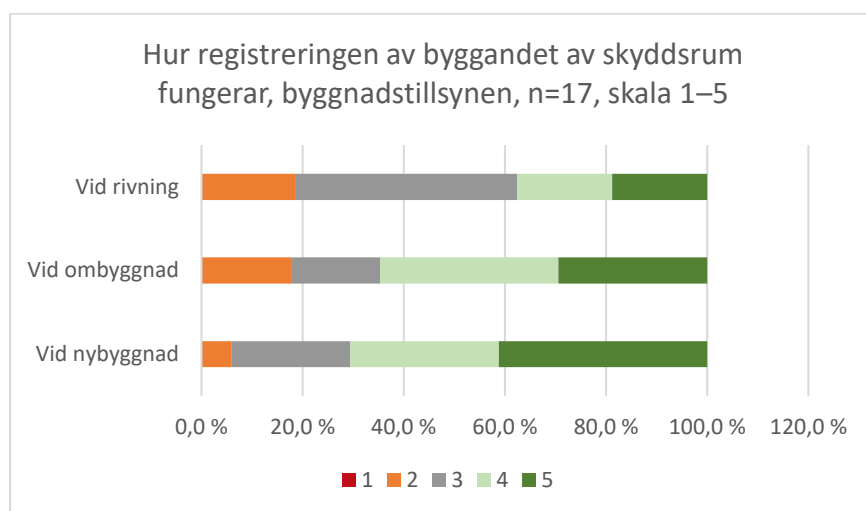


Diagram 3. Hur registreringen av byggandet av skyddsrum fungerar, byggnadstillsynen. 1 = dåligt, 5 = bra.

Uppgifterna om byggnaden sparas i fastighetsregistret i samband med tillståndsansökan. Uppgifterna om skyddsrum sparas i byggnadsdatabasen. Informationen om antalet skyddsplatser i skyddsrummet är i digital form och de övriga uppgifterna finns i skyddsrumskritningen (i PDF-format), varifrån räddningsverket får nödvändiga uppgifter till sina egna system. Byggnadstillsynen skickar byggnads- och lägenhetsregisteruppgifter om skyddsrumbyggnader samt sådana byggnader som har skyddsrum till MDB. Byggnadstillsynen har inget separat register för registrering av skyddsrum. Uppgifterna om skyddsrum ingår i kommunens byggnadsregister. Det register som används är inte gemensamt med räddningsverket. Det bästa vore om datasystemet för den byggda miljön (Ryhti) i fortsättningen kunde fungera som ett gemensamt register även för skyddsrummens del. Datasystemet Ryhti samlar uppgifter om byggande och områdesanvändning på riksnivå.

Vid nybyggnad fungerar systemet bra. Vid ombyggnad försöker man ibland även inkludera ändringar i skyddsrummen i ansökningarna, varvid det är möjligt att ändringarna godkänns, men ändringen i skyddsrummet registreras inte korrekt. Detsamma gäller rivning. Ofta är det fråga om dåliga utgångsuppgifter för planeringen och bristande förståelse. I gamla skyddsrum, t.ex. vid ombyggnad, är registeruppgifterna ofta bristfälliga. Uppgifter om rivningsobjekt som har haft skyddsrum skickas inte alltid till räddningsverket.

Det är möjligt att myndighetsuppgifter i anslutning till byggnadstillsynen har lagts ut som köpta tjänster till exempel till en större grannkommun.



För skyddsrum fylls antalet skyddsplatser i Lupapiste, men inga andra egenskaper, areal eller uppgifter om antalet skyddsrum. Byggnadstillsynerna har gemensamt avstått från att använda skyddsrumskriterier, eftersom de inte förutsätts. Räddningsverket har tillgång till bygglovsmaterial och de sköter sin egen registreringskyldighet.

Det svåra är ändringarna i Lupapistes registeruppgifter:

- 1) Ibland beviljas uppskov eller befrielser för byggande av skyddsrum på den grunden att det finns tillräckligt med skyddsrumskriterier i närheten. Granskningen är befolkningsbaserad.
- 2) Vid reparations- och ändringsprojekt kan registreringen av skyddsrumsuppgifter i registren vara bristfällig och det finns inga uppgifter om ändringarnas multiplikatoreffekter.

VSS-planer och -anmälningar för nya objekt skickas till räddningsverket efter att bygglovet beviljats. Likaså skickas protokollen över mottagningsinspektionerna till räddningsverket för arkivering. När det gäller ombyggnad och rivning är detta inte säkert.

6.1.2 Fungerande informationsutbyte med räddningsverket

Utifrån enkätsvaren upplever byggnadstillsynerna att informationsutbytet med räddningsverken fungerar bra och i vissa områden till och med utmärkt. Byggnadstillsynerna håller ständig kontakt med räddningsverken i tillståndsärenden. Under årtiondenas lopp har en praxis utformats där tillståndsansökningarna behandlas tillsammans med räddningsverken. Dessutom begärs utlåtanden av räddningsverken om skyddsrummets ritningar. Särskilt i fråga om nybyggnad fungerar informationsutbytet bra. Det begärs utlåtanden om ansökningarna. Begäran om utlåtande och tillhörande dataöverföring sker elektroniskt.

Organisationsförändringar och personalomsättning ökar arbetet och för vissa inrättningar försämrades bedömningarna av hur informationsutbytet fungerar något.

Informationsutbytet sker antingen vid behov eller via regelbundna gemensamma möten. Räddningsverkets lilla storlek och närliggande läge hjälper till med informationsutbytet. Informationsutbytet främjas om en representant för räddningsverket deltar i ett veckomöte där ansökningarna om bygglov behandlas. I veckomötet kan förutom brandinspektören även andra centrala myndigheter delta. Utlåtandeprocessen medför utmaningar som beror på olika informationssystem och räddningsverkens knappa resurser. Det vore bra att öka samarbetet mellan brandinspektörerna och skyddsrumsinpektörerna.

Informationsutbytet beskrevs som smidigt. Vid vissa räddningsverk är uppdraget befullmäktigat för en person som snabbt tar ställning till ärenden. I svaret från en byggnadstillsyn konstaterades det finnas en stor fördröjning i räddningsverkets utlåtanden. Räddningsverket ansvarar för registreringen av skyddsrumsuppgifterna. Kommunen ansvarar endast för registreringen av antalet skyddsplatser i skyddsrummen.

Byggnadstillsynen begär ett utlåtande i tillståndsskedet och räddningsverket gör en ibruktagningssyn och ett protokoll i samband med ibruktagandet.



6.1.3 Byggnadstillsynernas förslag till utveckling av informationsutbytet

Det behövs ökad förståelse både inom byggnadstillsynen och vid räddningsverken. I Helsingfors har man planerat ett gemensamt halvdagsseminarium om aktuella ämnen, bland annat skyddsrum.

Det vore bra att få de uppgifter om skyddsrum som samlats in i bygglovsskedet elektroniskt direkt från sökanden till systemet, varifrån informationen automatiskt skulle förmedlas till räddningsverkets eget system när skyddsrummet tas i bruk utan att uppgifterna manuellt överförs från PDF-ritningarna. Fungerande elektroniska system och smidig användning av dem underlättar samarbetet och informationsgången.

Ett gemensamt system skulle vara önskvärt. Båda parterna ska ha ett enhetligt system för antalet skyddsrum, deras läge, tekniska uppgifter osv. Dessutom vore det bra att ha en gemensam diskussions- och utlåtandeplattform. Det är bra om det finns ett gemensamt system för periodiska besiktningar av skyddsrum som är i naturlig kontakt med befolkningsdatasystemet.

En liten utmaning är informationssystemet (Trimble), som räddningsmyndigheten inte har tillgång till överallt efter att utlåtandet har getts. Trimble Locus Rakennusvalvonta är en webbläsarbaserad geo-data- och registerapplikation för hantering av tillstånd och byggnader. Således är det inte möjligt att granska kompletteringen av de brister som nämns i utlåtandet. Det är också svårt att få information om eventuella ändringar under byggtiden till räddningsverkets system om ärendet inte är förknippat med ett officiellt ändringstillstånd under byggtiden.

Fältet i Lupapistes register, där antalet skyddsplatser fylls i, lämnar det oklart huruvida uppgifterna i det ökar antalet skyddsplatser som registrerats på byggplatsen eller om uppgifterna i registret förblir oförändrade. Detta medför en betydande risk för fel.

I svaren önskades att uppgifterna om skyddsrum på byggplatsen alltid ska kunna kontrolleras i samband med tillståndet. Uppgifter om skyddsplatser i befolkningskyddet bör också samlas in, eftersom persondimensioneringen i skyddsrummen ändrades i början av 2000-talet så att skyddsplatsens storlek ändrades från 0,6 m² => 0,75 m². Detta syns inte i skyddsrumsuppgifterna och det vore bra att så småningom korrigera uppgifterna, eftersom uppgifterna om skyddsplatser inte korrigeras i kommunens datalager.

Den som påbörjar projektet bör informeras om att alltid kontakta byggnadstillsynen om ändringar i byggandet av skyddsrum.

Gemensamma regionala möten mellan byggnadstillsynen och räddningsväsendet behövs. Direkt kontakt fungerar bäst. Till exempel ska varje kommun/stad utse en kontaktperson för ändringarna. Detta fungerar delvis, men det borde finnas en separat kontaktperson för anmälningar om skyddsrum. De personer som ger utlåtanden om skyddsrum ska vara med i tillståndssystemen separat i rollen som remissinstans.

Enligt byggnadstillsynens svar var man i huvudsak nöjd med samarbetet i nuläget och det fanns inget särskilt utvecklingsbehov.



6.1.4 Samarbetsavtal mellan räddningsverket och byggnadstillsynen

Enligt enkätsvaren hade byggnadstillsynerna inget gemensamt avtal med räddningsverket. Enligt svaren baserade sig samarbetet på en praxis som utformats under flera årtionden, där tillståndsansökningarna behandlas tillsammans med räddningsverket i en arbetsgrupp eller ett möte och byggnadstillsynen vid behov också kan kontakta räddningsverket direkt. Myndigheterna för en kontinuerlig dialog. Kontakten har varit spontan kontakt ansikte mot ansikte, per telefon och vid regelbundna samarbetsmöten.

Arbetsätten har utvecklats och precisering av utlåtningsystemet har diskuterats efter välfärdsområdesreformen. Inget egentligt avtal har upprättats, men det har förts en diskussion om behovet av ett sådant. En byggnadstillsyn hade utarbetat en plan för kontaktytan tillsammans med räddningsverket.

6.1.5 Tydlighet i bestämmelserna om byggande av skyddsrum

Byggnadstillsynsmyndigheterna tillfrågades om tydligheten i bestämmelserna om byggande av skyddsrum med avseende på dimensioneringen, de tekniska bestämmelserna och byggskyldigheten.

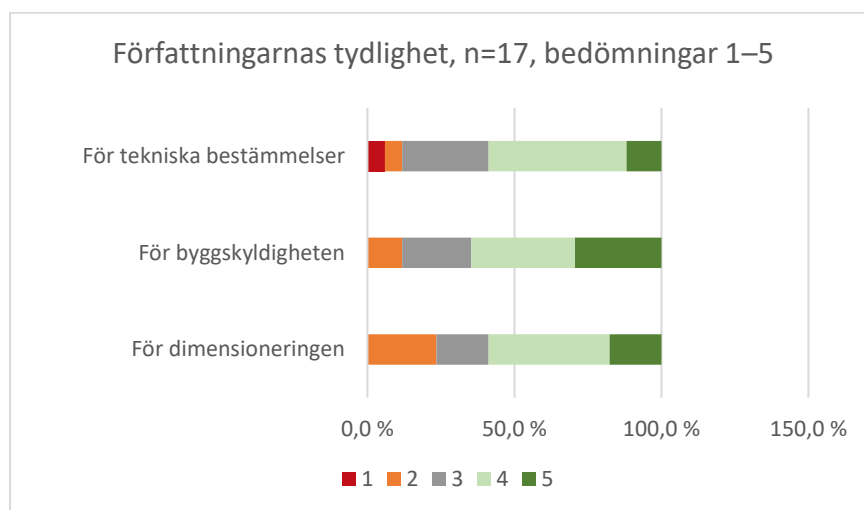


Diagram 4. Författningarnas tydlighet, byggnadstillsyn. Tydligt 1=nej, 5=ja.

Utifrån svaren (Diagram 4) är bestämmelserna relativt tydliga, men de kunde vara entydigare och mer lättfattliga för att byggnadstillsynen inte ska behöva utarbeta en separat anvisning för tolkningen av bestämmelserna. Till exempel för att fastställa skyddsrummets storlek finns det för närvarande varierande tolkningar beroende på om t.ex. bostädernas förråd för lösöre eller väggkonstruktionens tjocklek räknas med i skyddsrummets yta. I lagen eller förordningen ska PKS-anvisningskortets innehåll antecknas.

I synnerhet bestämmelserna om skyddsrum byggda mellan 1954 och 1958 lämnar rum för tolkning. Att arbeta med äldre skyddsrum orsakar också tidvis frågor. I dessa finns i allmänhet ingen iståndsättningskyldighet enligt 72 § i räddningslagen, men skyddsrummen enligt -54 är dock officiella skyddsrum och befolkningskyddet i vissa områden grundar sig till stor del på dessa. Bestämmelserna om iståndsättning eller avstående från befintliga skydd bör preciseras.



Handboken om planering av skyddsrum är föråldrad. Kraven i förordningarna och räddningslagen bör sammanställas i en anvisning för de nuvarande planerarna. Det behövs bland annat tydliga riksomfattande bestämmelser om dimensioneringen av skyddsrum. I fråga om dimensioneringen bör man utarbeta riksomfattande tydliga anvisningar till exempel med hjälp av tolkningar på webbplatsen för byggandets gemensamma Topten-praxis som upprätthålls av Rakennustarkastusyhdistys RTY ry. Nu är det mycket oklart t.ex. om skyddsrummets storlek dimensioneras enligt den faktiska eller den byggnadsrättsliga våningsytan. Dvs. dimensionerar skyddsrummet sig självt och får man gottgörelser enligt MBL 115 § 3 mom. som får dras av från dimensioneringen av våningsytan? Det önskades tydliga bestämmelser om fastställandet av skyddsrummens storlek särskilt i fråga om sådana objekt, såsom vårdinrättningar och läroanstalter, där dimensioneringen grundar sig på det genomsnittliga antalet personer.

Det vore bra att få en enhetlig riksomfattande tolkningsanvisning från inrikesministeriet för jämförelsen av byggkostnaderna enligt 71 § 2 mom. i räddningslagen.

Författningarna är spridda i flera förordningar och lagar. Dessutom innehåller RT-korten många utspridda detaljerade anvisningar. I fråga om avdragen från våningsytan är lagen (MBL) och Topten-kortet i anslutning till den onödigt detaljerad. I dimensioneringsgrunden bör väggdjockleken alltid vara 250 mm. De tidigare anvisningarna om tekniska lösningar var bra.

Dimensioneringsgrunder som ger rum för tolkning är definitionen av byggplatsen och beaktandet av skyddsrummet i en befintlig byggnad i samband med att en ny byggnad eller utvidgning byggs. Skyddsrummet i en gammal byggnad beaktas inte även om det är fråga om en läroanstalt vars elevantal har fördubblats. Skyldigheten att inrätta ett skyddsrum i en utvidgning är oklar. Nya byggnader på samma tomt förutsätter skyddsrum och dimensioneringsgrunden är lagenlig. Lagen förpliktar dock inte till personbaserad dimensionering även om skyddsrummets skyddsplatser inte räcker till för antalet personer i byggnaden. Lagen möjliggör detta. Detta skapar utrymme för tolkningar och instabil praxis. Skulle det vara nödvändigt att förutsätta av kommunerna områdesspecifika granskningar av skyddsrummens tillräcklighet och åtgärder beroende på situationen i respektive område? Särskilt läroanstaltens skyddsrum motsvarar inte den personliga dimensionering som möjliggörs i 2.3 § i förordningen om skyddsrum 2011/408.

Dimensioneringen av skyddsrummets storlek bör göras på samma sätt i hela landet. Nu kan storleken på skyddsrum i huvudstadsregionen beräknas enligt den byggnadsrättsliga våningsytan. Den byggnadsrättsliga våningsytan gäller endast överskridning av våningsytan, inte dimensioneringen av skyddsrummet. Skyddsrummet ska dimensioneras enligt den verkliga våningsytan. Det vore bra att ändra detta i förordningen (om det är tillåtet att räkna enligt den byggnadsrättsliga våningsytan) eller att agera enhetligt i hela landet enligt den nuvarande förordningen.

6.1.6 Samarbete mellan byggnadstillsynen och räddningsväsendet

Enligt enkäten är samarbetet mellan byggnadstillsynen och räddningsverken mycket smidigt, diagram 5. Mötespraxisen och samråden går bra. Vid inspektioner enligt 81 a § i räddningslagen förekommer enstaka problem. Det finns ännu inte tillräckligt med erfarenheter av inspektionsprocessen enligt 81 a §.

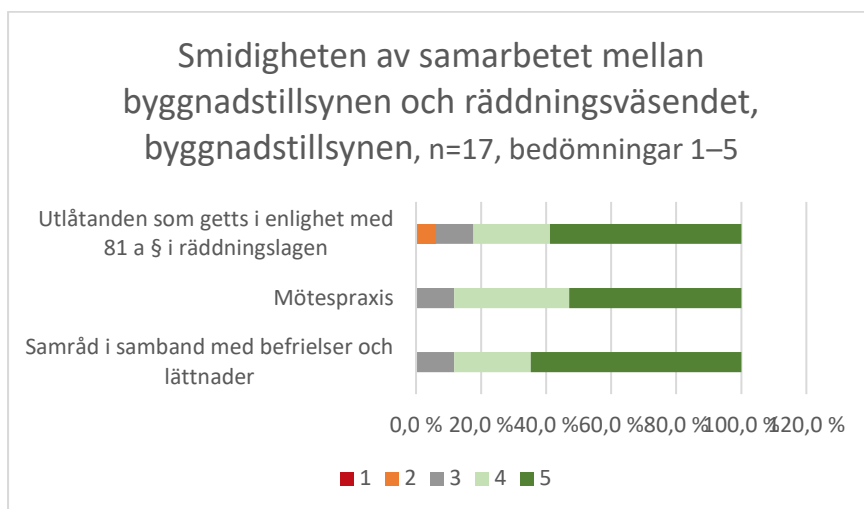


Diagram 5. Smidigheten av samarbetet mellan byggnadstillsynen och räddningsväsendet, byggnadstillsynen. 1 = dålig, 5 = bra.

Samarbetet med räddningsverket är mycket intensivt och den direkta dialogen mellan räddningsverket och byggnadstillsynen fungerar. Samarbetet har alltid fungerat bra och startandet av välfärdsområdena har inte orsakat väsentliga förändringar. För närvarande, när bekanta personer ansvarar för verksamheten, är situationen bra och samarbetet löper som tidigare. Man kan alltid samarbeta bättre och aldrig för mycket. Samarbetet underlättas av räddningsverkets lilla storlek och lättillgänglighet. Dessutom har det veckovisa myndighetsmöten stor betydelse. Närfuturen är osäker.

Enligt ett par byggnadstillsyners svar har samarbetet försämrats särskilt av två orsaker: välfärdsområdenas räddningsmyndigheters kalenderuppgifter är inte längre tillgängliga när gemensamma syner planeras och informationsutbytet är svårare eftersom olika ärendehanteringssystem används.

6.1.7 Processen för beviljande av befrielse och lättnader vid byggande av skyddsrum

Vid samråd i anslutning till beviljandet av befrielse och lättnader i byggandet av skyddsrum iaktas i huvudsak samma förfarande som i andra ansökningar om bygglov. I förfarandet används nästan utan undantag ett elektroniskt förfarande. Det egentliga processdiagrammet har inte utarbetats. Ärendet kan också behandlas på förhand vid byggnadstillsynens veckovisa myndighetsmöte (sökande, planerare, räddningsverket och byggnadstillsynen), där principerna går igenom. När ansökan inkommer och kravet på skyddsrum och planen är färdiga, begärs ett utlåtande av räddningsmyndigheten i samband med ansökan om bygglov. I de svåraste frågorna träffas man ansikte mot ansikte och diskuterar. Byggnadstillsynen hör räddningsverket elektroniskt i systemet Lupapiste. Efter att ha fått ett positivt utlåtande kan byggnadstillsynen besluta om befrielse. Byggnadstillsynen hör räddningsverkets åsikt. Beslutet stöder sig i allmänhet på räddningsverkets utlåtande. I svaren konstaterades att befrielse eller lättnad inte beviljas om räddningsmyndigheten inte förordar förslaget. I svaren framkom till denna del en konflikt med räddningsmyndigheternas uppgift, eftersom syftet med samrådet inte är att förorda befrielse eller lättnad utan att granska saken via räddningslagen. Detta stred mot svaren i enkäten till räddningsverken, där det konstaterades att byggnadstillsynen ibland har avvikit från räddningsverkets utlåtande.



Enligt ett av byggnadstillsynernas svar sköts ärendet genom telefonsamtal, korta (Teams)möten och/eller e-post.

Byggnadstillsynsmyndigheten sparar alltid räddningsmyndighetens utlåtande vid samråd om skyddsrum i samband med bygglovet.

6.1.8 Överensstämmelse mellan byggnadstillsynens och räddningsmyndighetens tolkningar

Byggnadstillsynerna strävar till och uppnår i regel likadana tolkningar som räddningsväsendet genom samarbete. Enligt byggnadstillsynernas svar förekommer det ändå vissa enstaka tolkningsskillnader. Eventuella olika tolkningar förhandlas i allmänhet på förhand så att tolkningarna och ståndpunkterna är kända redan på förhand och det inte längre finns meningsskiljaktigheter i samrådsskedet. Enligt byggnadstillsynens svar följs räddningsmyndighetens tolkning i största delen av fallen. I vissa enskilda fall kan man avvika från räddningsverkets tolkning. Enligt svaren hittar man lätt en gemensam syn med räddningsmyndigheten. Byggnadstillsynschefen drar vid behov upp riktlinjer för ärendet i egenskap av beslutande myndighet.

I en stad i södra Finland har vissa befrielser från skyldigheten att inrätta skyddsrum beviljats även när räddningsverkets utlåtande har varit negativt. Befrielsena har motiverats med skyddsrum som redan finns eller som ska byggas i området. Det finns problem med att följa utvecklingen i situationen, eftersom sex objekt i samma stad har beviljats uppskov för att bygga skyddsrum, varav en del redan har gått på övertid.

6.1.9 Behovet av att utveckla författningsgrunden för beviljande av befrielser och lättnader

I anvisningarna vore det bra att med hjälp av exempelobjekten presentera för vilka objekt lättnader har beviljats och på vilka grunder. Topten-tolkningen kunde vara en bra modell för detta. Formuleringarna bör vara tydligare.

Bakgrundspromemorior och andra anvisningar är svåra att hitta. Det vore till exempel bra att utreda gränsen på 4 procent noggrannare. Likaså vore det bra att ge anvisningar om tolkningar av åretruntarbete även på annat sätt än utifrån vissa föreläsningsexempel.

Räddningslagens 75 § 1 mom. tillämpas sällan, om någonsin. De beviljade befrielsena har grundat sig på möjligheten till befrielse enligt 2 mom. Användningen av detta moment skulle behöva utvecklas så att de skyddsrum som man förlitar sig på när man skyddar sig i en ny byggnad åläggs skyldigheten att upprätta ett avtal eller servitut. Nu finns ingen sådan praxis och uppgifter om fastigheter som de facto stöder sig på grannfastigheternas skyddsrum registreras inte i de officiella databaserna. För att i enlighet med 75 § 3 mom. i räddningslagen förlita sig på befintliga skyddsrumspplatser i området krävs en regional granskning i räddningsverkets utlåtanden. Räddningsverken gör sådana granskningar.



6.1.10 Inspektion i samband med att byggnaden tas i bruk

En inspektion som utförs av en utomstående har förutsatts i 29 procent av de byggnadstillsyner som är föremål för enkäten, diagram 6. De flesta, dvs. 71 procent av respondenterna, rapporterade att det i samband med ibruktagandet inte krävdes någon utomståendes inspektion av skyddsrummen. Enligt MBL görs en inspektion om ett fel eller en försummelse konstateras. Av andra skäl som hänförs till åtgärdens art har man kunnat kräva en inspektion.

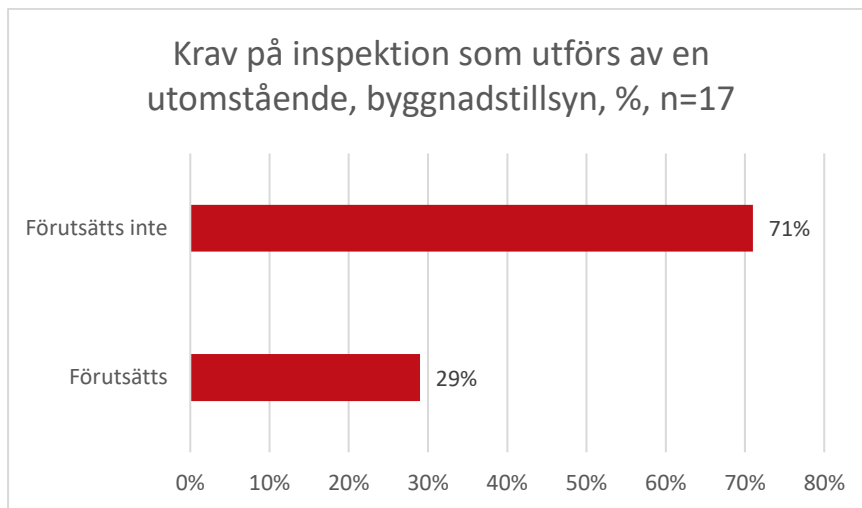


Diagram 6. Krav på inspektion som utförs av en utomstående, byggnadstillsyn

Eftersom räddningsmyndigheten inte längre utför skyddsruminspektioner, utförs de av en utomstående inspektionsinstans. Den utomstående inspektören ansvarar då också för t.ex. täthetsprovet. En inspektion som utförs av en utomstående part används med eftertanke i början av projektet, i allmänhet inte längre vid ibruktagandet.

Tidigare utförde byggnadstillsynsinspektören själv ett täthetsprov i skyddsrummet och inspekterade utrustningen i vissa kommuner. Numera görs detta av ett företag och inspektionsprotokollet presenteras för byggnadstillsynens inspektör före byggnadens ibruktagningsbesiktning.

I vissa kommuner förutsätter byggnadstillsynen en brandsyn före slutsynen. Oftast ska en brandsyn begäras av räddningsmyndigheten innan byggnadstillsynsmyndigheten utför en slutsyn som godkänner byggnadens användning. Begäran riktas till den som gett utlåtandet om bygglov.

6.1.11 Behovet av bygglov vid förändringar som påverkar användarnas säkerhet eller hälsa

Enligt enkäten förutsätter byggnadstillsynsmyndigheten alltid bygglov enligt 42 § 3 mom. i bygglagen (751/2023) eller bygglov enligt 125.3 § i markanvändnings- och bygglagen (132/1999) när ändringsarbeten görs i skyddsrummet som påverkar säkerheten eller hälsan för dem som använder byggnaden.

De som påbörjar projekt känner inte till kraven så noggrant att tillstånd alltid söks i dessa fall. Det är inte tillståndspliktigt att reparera/restaurera gammalt, men nog till exempel att ändra användningsändamålet. Med andra ord krävs inget tillstånd för reparation, men nog för ändringsarbeten.



Det lämnar rum för tolkning vilka förändringar i skyddsrummet som kan påverka användarnas säkerhet eller hälsa. Detta diskuteras aktivt vid byggnadstillsynen i anslutning till den kommande lagändringen. Som exempel på svar föreslogs att tillståndströskeln för ändringar i byggnadslagen ska höjas och jämföras med tillståndströskeln för nybyggnad. En nybyggnad på mindre än 30 kvadratmeter eller ett tak på 50 kvadratmeter kräver inte bygglov. Således kan små ändringar i befintliga byggnader inte heller i fortsättningen förutsätta bygglov. Men till exempel enskilda dörröppningar i en bärande konstruktion kräver bygglov, eftersom de är förändringar som påverkar hälsan och säkerheten.

Enligt svaren på enkäten krävde byggnadstillsynerna inte bygglov för att ersätta ventilationsapparaten med en ny, med undantag av en byggnadstillsyn. I svaren betonades att den som påbörjar ett byggprojekt ansvarar för att apparaten motsvarar den tidigare eller är en förbättring och att arbetet utförs på ett ändamålsenligt sätt.

7 Informationssystem för skyddsrumsuppgifter

I Webropol-enkäterna framkom problem med informationssystemen för skyddsrumsuppgifter. I förstudien inkluderades temaintervjuer med inrikesministeriets och miljöministeriets experter där man utredde de informationssystem som används samt utvecklingsplanerna för informationssystemen.

7.1 Temaintervju med inrikesministeriets expert

Specialplanerare Matti Savolainen från inrikesministeriets räddningsavdelning temaintervjuades. Intervjun genomfördes som en Teams-intervju 25.9.2024. Räddningsväsendet använder flera informationssystem för att lagra uppgifter om skyddsrum. Informationssystemet Merlot används mest. Dessutom används Excel-arbetsböcker, eftersom alla informationssystem som används för tillsynsverk-samheten inte har funktioner för lagring av skyddsrumsuppgifter. Svaren från Webropol-enkäten och intervjun med informationssystemexperten visade att informationssystemfältet är mycket mångsidigt och att räddningsväsendet saknar en nationellt enhetlig helhet för behandling av skyddsrumsuppgifter.

Enligt informationssystemexperten registreras tillsynsuppgifterna under tillsynsbesöket på pappersblanketter (anteckningar) samt direkt i Merlot eller i Excel-arbetsboken. Det är också svårt att utnyttja de registrerade uppgifterna vidare, eftersom till exempel ett gränssnitt som möjliggör elektronisk dataöverföring saknas i informationssystemet Merlot. Uppgifterna kan användas antingen som PDF- eller Excel-filer. Enligt experten har vissa räddningsverk testat att hämta uppgifter med en pilotrobot, men det finns ingen information om hur försöket har lyckats eller vidareutvecklingen.

Intervjun preciserade inte informationen om resultaten av enkäten om hur byggnadstillsynens uppgifter sparas i informationssystemen. Serviceproducenten för informationssystemen (CGI) uppdaterar skyddsrumsuppgifterna i informationssystemet Merlot enligt avtal 1–4 gånger per år som batchkörning. Uppgifterna uppdateras i huvudsak två gånger per år. Enligt informationssystemexperten uppdaterar ett räddningsverk uppgifterna undantagsvis varje vecka.

Problemet med informationssystemet Merlot, som framkom i enkäten, där de uppgifter som tillsynen registrerat i samband med uppdateringen av uppgifterna försvinner när registeruppgifter från byggnadstillsynen överförs i deras ställe, har varit känt. Problemet existerar även i nuläget och innebär i praktiken att när till exempel byggnadernas ägare, tekniska uppgifter eller geografiska uppgifter har korrigerats i systemet, försvinner de vid batchkörningen. Man har strävat efter att lösa problemet i det kommande informationssystemet för förebyggande av olyckor (OE) så att uppgifter från olika informationskällor förvaras i systemet.

Inget separat informationssystem har planerats för uppgifterna om skyddsrum. I det nya informationssystemet för förebyggande av olyckor finns en separat del för skyddsrumsuppgifter. I det första skedet kommer bl.a. följande uppgifter att överföras till OE-systemet: skyddsareal, antal personer, dimensionering, skyddsklass, lägesuppgifter, användning av skyddet, användning i fredstid samt andra tilläggsuppgifter. I den tredje fasen av den fortsatta utvecklingen genomförs ett mer omfattande datainnehåll i systemet, som definieras närmare i planeringen av fasen. Diagram 7 visar ett exempel på eventuellt datainnehåll i OE-systemet. Arbetet med att utveckla OE-systemet fortsätter under 2025 och avsikten är att ibruktagandet av systemet ska inledas i början av 2026, varefter utvecklingsarbetet fortsätter.

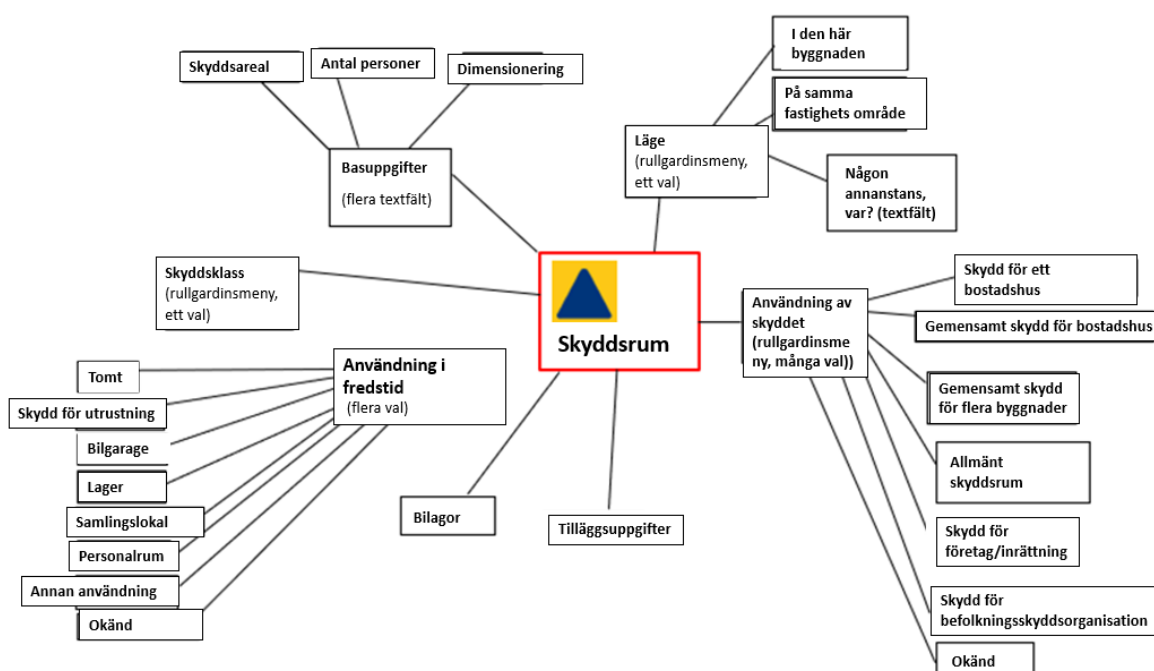


Diagram 7. Exempel på skyddsrumsuppgifter i OE-systemet

Enligt informationssystemexperten bör man i utvecklingen av lagstiftningen vid sidan om skyddsrum även beakta hela räddningsväsendets informationshantering. Den nuvarande lagstiftningen om register är inte tillräcklig för dagens behov.

För närvarande finns det inga planer på att utveckla tillämpningar av samma typ som i Ukraina för att varna befolkningen, lokalisera skyddsrum och visualisering på kartan. Nu genomförs nationella informationssystem som möjliggör ett enhetligt kunskapsunderlag. De nya nationella informationssystemen



gör det redan möjligt att utnyttja uppgifterna. Produkter riktade till befolkningen och en lägesbild i realtid kräver ännu fortsatt planering.

Byggnadstillsynens datasystem för den byggda miljön (Ryhti) samlar in uppgifter om byggande och områdesanvändning på riksnivå. Den nationella användningen av systemet har inletts och man har redan kommit överens om kopplingen av OE-systemet till systemet. För närvarande förmedlar Ryhti information från Befolkningsdatasystemet (BDS). Även gamla befintliga uppgifter ingår i dessa uppgifter. I och med Ryhti-systemets framtida utveckling förväntas det också förenhetliga och väsentligt förbättra datakvaliteten.

Den intervjuade informationssystemexperten hade ingen information om överföring av skyddsrummens ritningar. Eventuell förmedling av ritningar är antagligen en del av vidareutvecklingen av Ryhti-systemet. Man bör rekommendera att ritningarna vid behov kan skickas till räddningsmyndigheten med standardiserad dataöverföring.

Ryhti är en enkelriktad informationskälla från byggnadstillsynsmyndigheten till räddningsmyndigheten. Systemet bör utvecklas så att det har dubbelriktad möjlighet till dataöverföring. I OE-systemet har man förberett sig på att utvidga Ryhtis datainnehåll i framtiden.

7.2 Temaintervju med miljöministeriets expert

Man kom överens med miljöministeriet om att intervjun med deras specialsakkunniga inom informationssystem Jaakko Rastas görs som en e-postenkät.

Enligt Rastas fungerar registreringen av byggande och rivning av skyddsrum genom tillståndsprocessen. Vid ombyggnad sköts registreringen i huvudsak genom tillståndsprocessen eller, om byggnaden eller byggobjektet inte kräver ett separat tillstånd, av de kommunala myndigheterna. Det finns ett motsvarande förfarande även för rivningssituationer.

Uppgifter om skyddsrum samlas numera in med en RH-blankett (rakennushankeilmoitus, byggnadsprojektanmälan), vars uppgifter inte nödvändigtvis räcker till för räddningsmyndigheternas behov. Experten hade ingen information om hur informationsutbytet mellan kommunernas byggnadstillsyner och räddningsmyndigheterna fungerar. Räddningsverket har omedelbart tillgång till de uppgifter som sparats i datasystemet Ryhti.

I utvecklingen av Ryhti har man beaktat det datainnehåll som behövs inom befolkningsskyddet och databehandlingen. Uppgifterna om byggnader och byggnadsobjekt skickas med stöd av 72 och 73 § i bygglagen till Ryhti. Uppgifterna insamlas med stöd av 60, 61 och 69 § i bygglagen i tillståndsskedet.

Räddningsmyndigheterna och Nödcentralsverket har rätt att få uppgifter från Ryhti med stöd av 10 § i Ryhti-lagen. Uppgifterna fås avgiftsfritt och rätten till information omfattar sekretessbelagda uppgifter. Genom en förordning som utfärdas med stöd av 60, 61 och 69 § i bygglagen och som är under beredning stadgas vilka uppgifter om byggandet som kan samlas in i tillståndsskedet. Dessa uppgifter innehåller skyddsrumsuppgifter, byggnadsritningar samt annan central information om byggnader. Uppgifterna insamlas i ett fungerande och maskinläsbart format.



Enligt experten håller informationsutbytet via Ryhti på att inledas, så det är fortfarande svårt att bedöma behovet av att utveckla informationsutbytet. I fråga om bygglagen pågår behandlingen av ändringarna fortfarande i riksdagen och ytterligare ändringar kan komma att göras, så det är också svårt att bedöma behovet av att utveckla bestämmelserna.

Datasystemet för den byggda miljön (Ryhti) förbättrar informationsutbytet mellan myndigheterna när myndigheterna, inklusive räddningsverken, får uppgifterna om byggnaderna direkt från datasystemet för den byggda miljön. Även eventuella ändringar i byggandet uppdateras i datasystemet.

Expertens bedömer tydligheten i bestämmelserna om skyddsrum på följande sätt:

I fråga om dimensioneringen konstaterar räddningslagen endast att skyddsrummet ska vara tillräckligt för dem som använder byggnaden. Statsrådets förordning om skyddsrum (2 §) innehåller bestämmelser om beräkningsgrunder för storleken på det egentliga skyddsutrymmet i skyddsrum. Denna bestämmelse är tydlig och med hjälp av den är det möjligt att entydigt beräkna storleken på det egentliga skyddsutrymmet i förhållande till byggnadens sammanlagda våningsyta.

I fråga om byggskyldigheten föreskrivs det tydligt i 71 § 2 mom. i räddningslagen när ett skyddsrum (1200 kvadratmeter) ska byggas i anslutning till en byggnad.

I fråga om tekniska bestämmelser fastställs de tekniska kraven på anordningar och utrustning i skyddsrum tydligt i statsrådets förordning.

Bestämmelserna om beviljande av befrielse i 75 § i räddningslagen lämnar rum för tolkning. I lagens förarbeten fastställs dock närmare grunder för beviljande av befrielse och lättnad. Enligt förarbetena kan till exempel högre byggnadskostnader än normalt anses vara att kostnaderna för byggandet av skyddsrummet utgör över fyra procent av byggnadens totala kostnader. 75 § lämnar dock utrymme för byggnadstillsynsmyndigheten övervägande.

Behovet av bygglov för ändringsarbeten som påverkar säkerheten eller hälsan för dem som använder byggnaden lämnar enligt experten i viss mån rum för tolkning. Om ändringsarbetet är betydande och påverkar byggnadens sundhet och säkerhet, överskrider tillståndströskeln. Byggnadstillsynsmyndigheten bedömer behovet av tillstånd enligt hur obetydligt eller betydande ändringsarbetet i skyddsrummet anses vara.

När man frågar experten om behovet av bygglov vid ersättning av ventilationsapparaten i ett skyddsrum anser han att byggnadstillsynsmyndigheten knappast förutsätter bygglov i en sådan situation. Enligt experten är ersättandet av ventilationsapparaten i skyddsrummet med en ny ventilationsapparat ett förnyande av anordningen som ur bygglagstiftningens synvinkel är jämförbart med underhåll och som inte enbart utlöser behovet av bygglov.

8 Möte om behörighetskrav för skyddsruminspektörer

Observationen att man inte alltid har gjort täthetsprov vid den periodiska besiktningen av skyddsrummets funktionsduglighet var en överraskning och visade att inspektionsverksamheten inte till alla delar motsvarade det som lagstiftaren avsett. Det var en stark grund för att utarbeta inrikesministeriets anvisning om tidsbestämt säkerställande av skyddsrummets funktionsduglighet och underhåll.



8.1 Möte om behörighetskrav för skyddsruminspektörer

Deltagare i mötet om behörighetskrav för skyddsruminspektörer 2.5.2024: Taneli Rasmus, Pekka Talaskivi, Jarkko Häyrinen, Ira Pasi och Janne Koivukoski. Under mötet presenterades en modell för behovsbaserad behörighet för skyddsruminspektörer, som administreras av Byggnads-, VVS- och fastighetsbranschens personkompetenser FISE Ab (nedan FISE). FISE förvaltar flera behörigheter för den byggda miljön (bl.a. brandsäkerhetsplanerare) och är ett allmänt känt och icke-vinstdrivande företag.

Modellen baserade sig på FISE:s allmänna verksamhetssätt och indelades i två kompetensklasser (standard och avancerad). Klasserna skulle dela in inspektionerna i periodiska besiktningar av skyddsrum (standard) och inspektioner anslutning till tillståndspliktigt byggande samt periodiska besiktningar av skyddsrum som på grund av sin storlek eller teknik avviker från det normala (avancerad). Den beskrivna behörigheten är en beskrivning av skyddsruminspektörens kompetens, inte en beskrivning av inspektionens innehåll. Anvisningarna och bestämmelserna ändras, så beskrivningen av kompetensen ska vara på en allmän nivå och grunda sig på behovet. I det föreslagna utkastet till kompetensbeskrivning förblir styrbarheten under myndigheternas kontroll.

Styrelsen för FISE har inrättat behörighet som skyddsruminspektör hösten 2024 och tillsätter en behörighetsnämnd.

Det finns två behörighetsklasser – **standard** och **avancerad**, eftersom det inte var möjligt att fastställa en ändamålsenlig nivå för alla inspektioner. För nybyggnad och gamla skydd behövs kompetens som inte kan krävas av alla.

Behörighet för skyddsruminspektörer (VST)

Allmän beskrivning

En skyddsruminspektör (VST) är en behovsbaserad kompetens inom branschen. Behörigheten lämpar sig för periodisk besiktning av skyddsrum i användning (Standard) samt ibruktagningsbesiktning av nytt skyddsrum och periodisk besiktning av andra skyddsrum än skyddsrum av klassen Standard (Avancerad).

Syftet med en sensorisk inspektion av skyddsrummen utan att förstöra konstruktionen är att producera de uppgifter som krävs för fastighetsägaren och räddningsmyndigheten om skyddsrummets byggnadstekniska skick, anordningarnas skick, utrustning, planer och reparationsbehov samt åtgärdsförslag i anslutning till ovan nämnda punkter.

En behörig skyddsruminspektör följer gällande författningar, myndighetsanvisningar, de principer som beskrivs i anvisningen KH 05-00478 (2012) samt anvisningar från tillverkare av anordningar och utrustning vid inspektionen.

Behörighetsklasser

*Inspektionsuppgiftens svårighetsklasser är: **Standard och Avancerad.***

*Inspektionsuppgift på **standard** nivå:*



S1-, K- eller motsvarande moderniserade vanliga skydd.

*Inspektionsuppgift på **avancerad** nivå:*

Andra skydd än de som beskrivs i klassen Standard, inspektion i anslutning till ibruktagande av nytt skydd och tillståndspliktig ändring av gammalt skydd eller ombyggnad.

Medlemskap i en multiprofessionell inspektionsarbetsgrupp vid ett objekt i klassen Exceptionellt avancerad.

Examenskrav

Standard:

Minst lämplig teknikerexamen (byggmästare) eller teknologie kandidatexamen (180 sp) inom studieinriktningen för teknik eller annan lämplig examen på motsvarande nivå som de ovan uppräknade.

Avancerad:

Diplomingenjörsexamen för lämplig studieinriktning inom det tekniska området eller högre YH-ingenjörsexamen eller YH-ingenjörsexamen eller tidigare ingenjörsexamen eller annan lämplig examen som motsvarar ovan nämnda.

Under mötet konstaterades att skyddsrummet inte inspekteras omedelbart efter att det färdigställts. Den egentliga slutsynprocessen för skyddsrum som myndigheten fastställt saknas. Detta orsakar problem, eftersom byggarens ansvar för byggfel upphör tio år efter ibruktagandet. Enligt de nuvarande bestämmelserna görs den första periodiska besiktningen av skyddsrum först om tio år. De nuvarande bestämmelserna äventyrar byggnadsägarens rätt att få felen korrigerade. Man strävar efter att svara på bristen av en inspektionsinstans genom ett behörighetsförfarande. Kompetenskrav har i motsvarande ärenden förbättrat verksamhetsfältets inställning till inspektionsverksamheten.

Den nuvarande allmänna praxisen är en inspektion vid färdigställandet som utförs av byggaren. Detta har inte ansetts vara tillräckligt, eftersom betydande fel har upptäckts på många ställen: skyddets dörr är för liten, ventilationsapparatens vev kan inte svänga, nivåhöjningar under normala förhållanden på golven förhindrar att dörrarna stängs och täthetsprovet kan inte göras med skyddsrummets egna anordningar osv.

Ägaren ansvarar för skyddets funktionsduglighet. Ägarna har i allmänhet ingen kunskap om skyddets konstruktioner eller inspektion. Myndighetstillsynen ska garantera ägarens rättigheter och inspektionen ska göras innan garantitiden på 10 år löper ut.

Under mötet föreslogs att täthetsprovet kunde göras till exempel av en inspektör som godkänts av myndigheten eller av en inspektör med behörighet som godkänts av myndigheten.

Under mötet föreslogs dessutom att man i anvisningarna kunde rekommendera en inspektion av skyddsrummet fem år efter slutsynen, varvid man undviker problemet med att garantitiden går ut.

I bestämmelserna används termen inspektion av skyddsrummets funktionsduglighet, som bör göras med hjälp av skyddsrummets egna anordningar. Dessutom bör inspektionens innehåll fastställas. För



närvarande kan de uppgifter som krävs vid inspektionen vara oskäligen för inspektören. Det ska finnas en egen anvisning om inspektion av tätheten.

Under mötet föreslogs att det ska finnas anvisningar för planeringen av skyddsrummet för tre olika användningsfall:

1. Användning av skyddet under normala förhållanden
2. Skyddets täthetsprov
3. Skyddsanvändning

I planeringen bör man beakta alla tre användningssätt och möjliggöra dem utan stora ändringar eller rivning av konstruktioner.

Numera är det arbetsamt eller till och med omöjligt att genomföra övergången från normal användning till skyddsanvändning eller ett täthetsprov. Denna situation skulle underlättas om dessa användningssätt beaktades i skyddsplaneringsskedet. Täthetsprovet blir ofta ogjort vid inspektionerna.

9 Myndighetsanvisningar för byggande och övervakning av skyddsrum

Det finns inga myndighetsanvisningar om myndighetsfunktionerna för byggande och övervakning av skyddsrum. På författningsnivå finns bestämmelser om byggande och övervakning av skyddsrum enligt följande:

- Lagen om anordningar inom räddningsväsendet 10/2007.
- Lagen om vissa brandskyddsanordningar 191/2024
- Markanvändnings- och bygglagen 132/1999.
- Räddningslagen 379/2011.
- Inrikesministeriets förordning om tekniska krav på skyddsrum och om underhåll av anordningar i skyddsrum 506/2011
- Statsrådets förordning om räddningsväsendet 407/2011
- Statsrådets förordning om anordningar och utrustning i skyddsrum (409/2011)
- Statsrådets förordning om skyddsrum 408/2011

10 Rekommendationer

I förstudien framkom flera problem och frågor inom myndighetsverksamheten. Följande rekommendationer ges för att lösa dessa problem och utveckla verksamheten.

Styrning, reglering och övervakning av byggandet av skyddsrum.

- De tekniska bestämmelserna om skyddsrum bör preciseras och vara tydliga.
- Bestämningen av skyddsrummets storlek i läroanstalts- och vårdinrättningsobjekt samt i objekt där antalet personer varierar ska vara på lagnivå och basera sig på antalet personer.



- Anvisningarna för beviljande av undantag och i synnerhet lättnader bör förtydligas.
- Vid planeringen av byggandet bör man beakta anslutningsmöjligheterna för reservkraft samt de datakommunikationsnät som används.
- Rivning av skyddsrum ska alltid antecknas i informationssystemet och anmälas till räddningsmyndigheten. I fråga om ett gemensamt skydd ska rivningen vara tillståndspliktig.
- Ibruktagningssynen bör vara omfattande så att problemen inte framkommer först senare vid den periodiska besiktningen.
- Kvaliteten på planeringen av byggandet ska förbättras och inspektionen vid ibruktagningskedet preciseras innan tillsynen under användningstiden överförs till räddningsmyndigheten. I synnerhet övervakningen av tidsfristen på fem år bör effektiviseras i fall där det är tillåtet att bygga ett gemensamt skyddsrum för två eller flera byggnader.
- Tydliga anvisningar för bygglovsprocesser för skyddsrum.
- Det rekommenderas att det mellan räddningsverket och byggnadstillsynen utarbetas ett samarbetsavtal som grundar sig på en riksomfattande modell och genom vilket samarbetsformerna förenhetligas och etableras. Informationsutbytet mellan räddningsväsendet och byggnadstillsynen bör utvecklas.
- Räddningsmyndigheten ska vid behov ha möjlighet att få skyddsrummets ritningar i elektronisk form.
- Den som gör ibruktagningsinspektioner och den periodiska besiktningen ska ha kompetens som påvisats med certifikat eller behörighetsintyg och som bör förpliktas i lagstiftningen.
- Övervakningen av inspektionsuppgifterna om skyddsrum ska vara en del av brandsynen.

Lagring av uppgifter om skyddsrum i informationssystem och upprätthållande av uppgifterna

- Lagstiftningen om behandling av skyddsrumsuppgifter bör preciseras. Det ska finnas tydliga anvisningar om uppgifternas offentlighet.
- Det ska finnas ett nationellt enhetligt informationssystem för lagring av uppgifter om skyddsrum inom byggnadstillsynen och räddningsväsendet.
- Den elektroniska dataöverföringen mellan informationssystemen ska vara dubbelriktad och standardiserad.
- Datainnehållet i tillsyns- och inspektionsverksamhetens informationssystem samt lagringssystemen ska vara interoperabla.

Andra förslag utifrån enkäterna

- Den egna beredskapen bör utvecklas och varje fastighet ska ha kompetens att använda skyddsrummet och iordningställa det.
- Skyldighet att planera ibruktagandet tydligare i lagstiftningen.
- En ansvarsperson (skyddsrumsskötare) ska utses för fastighetens skyddsrum.
- Det ska finnas tydliga anvisningar/planer för hur man tar skydd inomhus och för tillfälliga skydd.
- En utredning bör göras om möjligheterna att skydda sig i förorter utan skyddsrum.
- Det bör finnas ett mobilt geografiskt informationssystem (Ukrainas erfarenheter) för att varna befolkningen och visa var det närmaste skyddsrummet finns. Författningsnivån för att varna befolkningen ska kontrolleras.



- Befolkningsskyddets informering och kommunikationskanalerna under undantagsförhållanden bör utvecklas.
- Befolkningsskyddets ställning och resurser bör utvecklas i samhället.

11 Sammanfattning och slutsatser

Grunden för befolkningsskyddet under undantagsförhållanden skapas redan under normala förhållanden genom egen beredskap samt genom tillräckliga resurser, prestationsförmåga och fungerande samarbete med andra aktörer i samhället. Det är inte nödvändigtvis möjligt att skaffa specialkompetens eller specialutrustning och andra redskap när situationen utvecklas snabbt. Beredskapen ska grunda sig på funktioner och arrangemang under normala förhållanden. Upprätthållandet av beredskapen ska vara en del av processerna under normala förhållanden. Funktioner under undantagsförhållanden ska vara möjliga redan under normala förhållanden, eftersom de resurser och förhållanden som står till förfogande under undantagsförhållanden är sämre än under normala förhållanden.

Det ska i första hand finnas egen beredskap, eftersom myndighetsresurser används för att upprätthålla livsviktig kritisk infrastruktur samt räddningsverksamheten vid de allvarligaste händelserna. Materieell beredskap för undantagsförhållanden är viktig.

Kvaliteten på planeringen av skyddsrum, särskilt för utförandet av täthetsprov, bör förtydligas genom att man till planerna fogar en tredje plan utöver den traditionella planen med två faser. När planeringsanvisningarna innehåller kravet att skyddsrummet ska planeras så att täthetsprovet enkelt kan utföras i samband med den periodiska besiktningen, är det lättare att genomföra täthetsprovet vid den periodiska besiktningen.

Enligt enkäten och temaintervjuerna finns det mycket kvalitativa skillnader i kompetensen hos tjänsteleverantörer som periodiskt säkerställer skyddsrummens funktionsduglighet. I enkätsvaren framfördes som problem att de som inspekterar skyddsrummet saknar allmänt erkänd behörighet. I svaren önskade man att behörighetskrav skulle ställas på skyddsruminspektörer.

I den temaintervju som gjordes i utredningen utreddes möjligheten att erkänna behörigheten genom FISE-certifiering. Styrelsen för FISE har inrättat behörigheten hösten 2024 och tillsätter en behörighetsnämnd. FISE har två behörighetsklasser – standard och avancerad. Certifikat för skyddsrumsinpektörer kan redan ansökas via Eurofins Expert Services Oy:s tjänst för byggcertifikat. Certifikatet för skyddsrumsinpektörer är avsett för personer som utför periodisk besiktning och ibruktagningsinspektioner av skyddsrum eller installerar anordningar i skyddsrum.

Syftet med personcertifieringen är att säkerställa att kvaliteten på skyddsrumsinpektionerna överensstämmer med föreskrifterna, anvisningarna och planeringsdokumenten. Inspektionens status bör höjas i riktning mot en inspektion som utförs av ett besiktningsorgan, vilket är praxisen i fråga om brandlarmanläggningar och sprinkler. Certifiering av inspektörer är ett minimikrav. I lagstiftningen bör krävas att endast certifierade aktörer kan utföra inspektioner.

Man önskade också att inspektionshandlingarna för skyddsrummet skulle ha ett enhetligt innehåll samt att observationerna vid inspektionen skulle antecknas i handlingarna och lagras i elektroniska



informationssystem. Vid utvecklingen av lagstiftningen bör man beakta skyddsrummens informations-systemsfrågor. Bestämmelserna om systemens innehåll bör utvecklas och preciseras. Den nuvarande lagstiftningens noggrannhet i behandlingen av skyddsrumsuppgifter är inte tillräcklig. I synnerhet när det gäller uppgifternas offentlighet bör det finnas tydliga anvisningar.

En anvisning från inrikesministeriet om periodiskt säkerställande av skyddsrummets funktionsduglighet och underhåll efterlystes. Termen "kontroll av skyddsrummets funktionsduglighet" kan härledas ur inrikesministeriets förordning (IM 506/2011, 20 §). En term som väl beskriver syftet med inspektionen borde förankras i talspråket, bestämmelserna och anvisningarna. I synnerhet ordet "funktionsduglig" innehåller tanken att skyddsrummet som helhet är i sådant skick att det kan användas för att skydda sig. För att säkerställa detta ska skyddsrummets funktionsduglighet testas i sin helhet vid inspektionen.

Räddningsväsendets tillsyn är riskbaserad, varvid bostadsbyggnader i allmänhet inte omfattas av tillsynen och de omfattas av självutvärderingen av brandsäkerheten. Enligt enkäten föreslogs att tidpunkten för den första periodiska besiktningen av skyddsrummet tidigareläggs till fem år, eftersom byggarens ansvar för byggfel upphör 10 år efter slutsynen.

Att den första periodiska besiktningen tidigareläggs till fem år för att säkerställa byggarens ansvar ansågs inte vara en lösning på problemet i förstudien. Problemet bör förebyggas genom att förbättra kvaliteten på planeringen av byggandet och genom att precisera inspektionen vid ibruktagningsskedet. Då kvarstår byggnadsentreprenörens ansvar för reparationer av brister som observerats vid inspektionen av skyddsrummet, eftersom byggnadstillsynen förutsätter att bristerna åtgärdas före ibruktagnings- eller slutsynen. Likaså kan man kräva att planeraren preciserar planerna om det finns brister i planerna eller om de till vissa delar är ogenomförbara.

Observationerna i denna förstudie överensstämde i huvudsak med den utredning om nuläget som inrikesministeriet tidigare publicerat. Det framkom att det periodiska underhållet av skyddsrum inte alltid har ombesörjts och att planer för ibruktagande av skyddsrum saknas ganska allmänt.

När husbolagen har avstått från husspecifika gårdskarlar och övergått till servicebolag saknas den ansvarsperson som finns i byggnaden och känner till dess egenskaper. I enkäten som riktades till räddningsväsendet framfördes att det borde vara förpliktande att utse ansvarspersoner som har introducerats i uppgiften, eftersom de bolag som ansvarar för underhållet kan ha tiotals objekt att sköta och om ett plötsligt behov uppstår finns det ingen i byggnaden som känner till skyddsrummets teknik. I enkäten framkom att fastighetsägarnas medvetenhet om ägarens skyldigheter och skyddsrummet är bristfällig. Enligt utredningen är fastighetsägarnas medvetenhet om sina egna skyldigheter dålig till exempel när det gäller ordnandet av årsunderhåll, periodisk besiktning och information till invånarna och personalen. Krigssituationen i Ukraina har påverkat inställningen till skyddsrum. I och med medvetenheten har man observerat att skyddsrummets skick har förbättrats något och fastighetsägarna har börjat fästa mer uppmärksamhet vid dem.

Utifrån utredningen är det inte möjligt att göra en noggrann analys av de områdesspecifika skillnaderna i praxisen och tillämpningen av bestämmelserna, eftersom det av utredningen framgår att det finns skillnader i räddningsverkens tillämpning, men de största skillnaderna är lokala mellan olika kommunala byggnadstillsyner. Skillnaderna förklaras av att vissa byggnadstillsyner har mycket verksamhet i anslutning till byggandet av skyddsrum och att det har uppstått tydliga rutiner för funktionerna som



också inkluderar kontakt med räddningsmyndigheten. Byggnadstillsyner som sällan bedriver verksamhet i anslutning till byggande av skyddsrum är ofta tvungna att fatta enskilda beslut och de kan skilja sig mycket från varandra.

I räddningsväsendets enkät framkom att byggnadstillsynen inte alltid har varit medveten om räddningsväsendets ändrade bestämmelser och att man i byggnadstillsynerna till och med ibland har observerat lagstridiga förfaranden vid behandlingen av undantag och lättnader. Dessutom framfördes en önskan från räddningsväsendets sida att byggnadstillsynen ska effektivisera övervakningen av tidsfristen på fem år i fall där man har tillåtit byggande av ett gemensamt skyddsrum för två eller flera byggnader.

Rapporten från projektet Befolkningsskydd stöder beredskapen på många sätt. Utifrån den kan man utarbeta myndighetsanvisningar för styrning och övervakning av byggandet av skyddsrum samt bereda författningsändringar. Den främjar olika aktörers förmåga att säkerställa ett ändamålsenligt underhåll av skyddsrummen. Med stöd av rapporten kan man ordna inspektion och tillsyn över skyddsrummen under normala förhållanden så att skyddsrummen är tekniskt ibruktagningsbara under undantagsförhållanden. Dessutom lyfter rapporten fram rekommendationer om hur samarbetet mellan aktörer som arbetar med skyddsrum och informationsutbytet mellan olika aktörer kan förbättras.

Krigssituationen i Ukraina och de metoder för att skydda befolkningen som används där medför utvecklingsutmaningar för Finlands varningssystem (för befolkningen). Resurser bör riktas till att förnya och utveckla dem, utnyttja den senaste tekniken som används samt ta lärdomar av Ukraina.

I dagens samhälle behövs el nästan överallt och skyddsrum är inget undantag i detta avseende. När man skyddar sig kan el vara nödvändigt. Därför ska man säkerställa strömförsörjningen i skyddsrummen. Möjligheten att använda reservkraft bör inkluderas i planerna och genomförandet. Att möjliggöra reservkraft i skyddsrummet orsakar inte särskilt betydande skyddsspecifika kostnader. Ventilationsaggregaten bör omedelbart få en alternativ strömförsörjningsmöjlighet med skarvsladdar. Skyddet ska ha möjlighet att genomföra reservströmförsörjningen och en anslutningspunkt utanför skyddet. En skarvsladd som sträcker sig ut från byggnaden bör läggas till skyddsrummets utrustning. Eldistributionen inne i skyddet ska kunna skyddas med egna skarvsladdar. Tillverkarna borde erbjuda ventilationsaggregat eftermontering av reparationsserier för reservströmförsörjning, varvid även den gamla skyddsutrustningen skulle täckas.

I byggnadstillsynens kommentarer uttrycktes oro över hur vanligt glas är i det nuvarande byggnadsbeståndet. En explosion bredvid byggnaden kan orsaka fler skador och fler dödsoffer än en träff. Om till exempel sjukhusens verksamhet fortsätter under en kris vore det bra att planera "skyddskorridorer" på avdelningarna dit sängarna kan flyttas snabbt. Då skulle man vara skyddad mot fönstrens splittrar. Tidigare användes tegel eller betong som mellanväggskonstruktioner, varvid väggarna gav ett bättre splitterskydd än gipsskivväggar. Ökad användning av säkerhetsglas förbättrar säkerheten, eftersom det sönderfaller till smulor, även om explosionstrycket kan orsaka "glassplitterregn".

Det finns inte tillräckligt med skyddsrum i förorterna för de växande städerna. Det kan vara flera kilometer till närmaste skydd och det finns inte tillräckligt med skyddsplatser för befolkningen i närområdet. Förorterna kan dock drabbas av förlupna bomber. Förtätningen av stadsstrukturerna medför också utmaningar. Planlagda tomter kan vara så små att byggnader kan byggas utan skyddsrum. Samma husbolag kan ha flera tomter. Detta är ett allmänt känt sätt att kringgå skyldigheten att inrätta skydd. Detta har lett till att det inte nödvändigtvis byggs skyddsrum i nya småhus- eller radhusområden.



12 Bilagor

Bilaga 1. Webropol-frågor till räddningsverken

Bilaga 2. Webropol-frågor till byggnadstillsynsmyndigheterna



Källor

Lagen om välfärdsområden 611/2021

Lagen om anordningar inom räddningsväsendet 10/2007.

Lagen om ordnande av räddningsväsendet 613/2021.

Markanvändnings- och bygglagen 132/1999.

Pasi, I., Häyrinen, J. Skyddsrummens nuvarande tillstånd i Finland. Statsrådets publikationer 2023:63, Statsrådet 2023

Räddningslagen 379/2011.

Inrikesministeriet. 2023. Nationell riskbedömning 2023. Helsingfors: Inrikesministeriet

Inrikesministeriet. 2010. Motiveringspromemoria till inrikesministeriets förordning (506/2011) om tekniska krav på skyddsrum och om underhåll av anordningar i skyddsrum

Inrikesministeriets förordning om tekniska krav på skyddsrum och om underhåll av anordningar i skyddsrum 506/2011

Inrikesministeriets publikationer 2023:2. Riksomfattande strategiska mål för ordnandet av räddningsväsendet 2023–2026

Beredskapslagen 1552/2011.

Statsrådets förordning om räddningsväsendet 407/2011

Statsrådet. 2021. Statsrådets försvarsredogörelse. Helsingfors: Statsrådet

Statsrådet. 2022. Redogörelse om förändringarna i den säkerhetspolitiska miljön. Helsingfors: Statsrådet

Statsrådets förordning om anordningar och utrustning i skyddsrum (409/2011)

Statsrådets förordning om skyddsrum 408/2011

Befolkningsskydd myndighetsutredning

Bilaga 1.

I denna enkät gäller frågorna på sidorna 2–7 närmast räddningsmyndighetens tillsynsverksamhet. Frågorna från och med sida 8 gäller samrådsförfarandet i anslutning till byggnadstillsynen.

Respondentens kontaktuppgifter:

Förnamn
 Efternamn
 Mobiltelefon
 E-post
 Tjänstebeteckning
 Räddningsverket

Har räddningsverket enligt er åsikt tillräckliga uppgifter om skyddsrummen i ert område för befolkningsskyddsuppgiften enligt 64 § i räddningslagen?

Ge en numerisk bedömning av om de tillgängliga uppgifterna är tillräckliga.

Din bedömning av uppgifternas tillräcklighet. Inga alls 0.....10 utmärkta uppgifter.

Berätta fritt om grunderna för din bedömning

Kontrollera antalet skyddsplatser i ditt område i den bifogade tabellen med resultaten av skyddsrumsutredningen (Statsrådets publikationer 2023:63).

älfärdsområde	Invånarantal	Antal skyddsplatser	% andel	Antalet skyddsrum
Åland	30 344	21014	69 %	260
Södra Karelen	126 107	101 960	81 %	1 298
Södra Österbotten	191 762	92 686	48 %	1 290
Södra Savolax	131 688	102 412	78 %	1 456
Helsingfors	658 457	883 161	134 %	4 961
Östra Nyland	99 073	64 394	65 %	733
Kajanaland	71 255	45 258	64 %	649
Egentliga Tavastland	170 213	115 753	68 %	1 383
Mellersta Österbotten	67 915	43 672	64 %	549
Österbotten	272 683	186 773	68 %	2 460
Mellersta Finland	201 854	120 257	60 %	1 692
Mellersta Nyland	161 391	123 116	76 %	1 685
Kymmenedalen	176 494	124 437	71 %	1 747
Lappland	478 919	460 004	96 %	4 032
Västra Nyland	527 478	536 466	102 %	5 776
Birkaland	176 041	127 443	72 %	1 482
Österbotten	163 281	97 527	60 %	1 274
Norra Karelen	415 603	320 297	77 %	3 720
Norra Österbotten	248 363	211 705	85 %	2 520
Norra Savolax	205 124	159 383	78 %	2 328
Päijänne-Tavastland	214 281	152 921	71 %	1 696
Satakunta	276 438	313 028	113 %	3 099
Vanda och Kervo	483 477	386 759	80 %	4 412
Egentliga Finland				
Totalt	5 548 241	4 790 426	86 %	50 502

Antalet skyddsrum och skyddsplatser i Finland enligt välfärdsområde 2022



Invånarantalet i ert område i slutet av 2022 _____
Beräknat antal befolkningsskyddsplatser _____

I vilket skede får räddningsmyndigheten vanligtvis information om de skyddsrum som ska byggas i ert område?

Inte alls

Vid tillståndsansökan

I samband med en inspektion enligt 81 a § i räddningslagen

Räddningsverket får information av byggnadstillsynsmyndigheten efter att tillstånd för ibruktagande har beviljats.

Senare när byggnadsuppgifterna uppdateras i räddningsverkets tillsynssystem (Merlot, Wisemaster)

Beskriv kort sätten att få information

Hur har skyddsrummen beaktats i räddningsverkets tillsynsplan enligt 79 § i räddningslagen? Riktas skyddsrummens utrustning och anordningar systematiskt på samma sätt som andra anordningar enligt 12 § i räddningslagen som en del av den riskbaserade tillsynen? (fritt formulerat)

Samlar räddningsverket i samband med tillsynen enligt 78 § i räddningslagen in uppgifter för befolkningsskyddsberedskapsuppgiften enligt 64 § i räddningslagen? (fritt formulerat)

I utredningen av skyddsrummens nuläge utreddes faktorer som försämrar ibruktagandet och användningen av skyddsrummet. Har räddningsverket nya observationer eller anmärkningar som har uppkommit till följd av tillsynen enligt 78 §? (fritt formulerat)

Vilket är enligt dig det största problemet i myndighetstillsynen av skyddsrum (fritt formulerat)?

Hur skulle du utveckla tillsynsbestämmelserna (Berätta kort)?

Hörande av räddningsmyndigheten

RäL 71.4 §

Den myndighet som beviljar bygglov kan efter att ha hört räddningsmyndigheten tillåta att ett gemensamt skyddsrum inrättas för två eller flera byggnader, om skyddsrummet inrättas inom fem år från den partiella slutsynen av den första byggnaden. Den myndighet som beviljar bygglov kan tillåta att ett gemensamt skyddsrum byggs också senare än inom fem år från den partiella slutsynen av den första byggnaden, om det finns grundad anledning till undantag och undantaget inte väsentligt försämrar möjligheterna att få skydd.

Höranden vid ert räddningsverk per år om uppskov av skyldigheten att inrätta skyddsrum enligt 71.4 § i räddningslagen till ett gemensamt skyddsrum som byggs senare, ge en uppskattning av antalet.



Antal höranden/år (uppskattning)

Hörande av räddningsmyndigheten

RäL 75.1 §

Den myndighet som beviljar bygglov får efter att ha hört räddningsmyndigheten i enskilda fall bevilja befrielse från den lagstadgade skyldigheten att inrätta skyddsrum, om inrättandet av ett skyddsrum medför betydligt högre byggnadskostnader än normalt i förhållande till byggnadskostnaderna för den aktuella byggnaden eller om det stöter på stora tekniska svårigheter att inrätta skyddsrummet. Höranden om befrielse från byggande av skyddsrum som behandlas årligen, i de fall som avses i 75 § 1 mom. i räddningslagen, ge en uppskattning av antalet.

Antal höranden/år (uppskattning)

Hörande av räddningsmyndigheten

RäL 75.2 §

Den myndighet som beviljar bygglov får efter att ha hört räddningsmyndigheten medge undantag från de tekniska krav på skyddsrum som föreskrivs med stöd av denna lag eller från de krav som ställs i fråga om skyddsrumms storlek och läge, om det finns grundad anledning till undantag och detta inte väsentligt försämrar möjligheterna att få skydd.

Höranden om tekniska undantag i fråga om storlek och placering av skyddsrum som behandlas årligen, i fall enligt 75.2 § i räddningslagen, uppskattning av antalet.

Antal höranden/år (uppskattning)

Regionala befrielser

RäL 75.3

Den myndighet som beviljar bygglov får efter att ha hört räddningsmyndigheten bevilja befrielse från skyldigheten att inrätta skyddsrum på ett visst område, om det enligt räddningsmyndighetens bedömning finns tillräckligt med skyddsplatser på området sedan tidigare eller om befolkningsskyddet har tryggats på något annat sätt. Räddningsverket ska genom sitt hörande och sin beredskapsskyldighet veta inom vilka områden det har beviljats regional befrielse från att bygga skyddsrum.

Regionala befrielser från byggande av skyddsrum inom räddningsverkets område, antal.

Antal regionala befrielser

Om en regional befrielse från skyldigheten att bygga skyddsrum har beviljats på räddningsverkets område, ber jag er berätta närmare om detta.



Hur fungerar samarbetet med byggnadstillsynsmyndigheterna vid styrningen och övervakningen av byggandet av skyddsrum? (Verksamhets sätt, processformaliteter, enhetlighet med olika kommuner osv.)

Har ett avtal om myndighetssamarbete i anslutning till byggande upprättats med byggnadstillsynerna i kommunerna inom räddningsverkets område? (Fri beskrivning av områdets avtalspraxis)

Förfaranden vid samråd

Hur genomförs samrådsförfarandet? (Om det finns flera olika förfaringssätt, beskrivning av de olika förfaringssätten.

Hur väl fungerar samrådsförfarandet med räddningsmyndigheterna i ert område?
Inte alls 0.....10 utmärkt

När räddningsverket hörs om lättnader och undantag i anslutning till skyddsrum, förutsätter byggnadstillsynsmyndigheten vanligtvis att den som inleder byggprojektet gör en skriftlig motivering i ärendet och skickas denna skriftliga motivering till räddningsverket för hörandet?
(fritt svar)

Känner ni till fall där bygglovmyndigheten skulle ha beviljat ett undantag eller en lättnad i anslutning till skyddsrum i ett fall där räddningsmyndigheten vid hörandet har konstaterat att undantaget eller lättnaden strider mot räddningslagen? (fritt formulerat)

Förutsätter byggnadstillsynsmyndigheten i ert område bygglov enligt 42.3 § mom. i bygglagen (751/2023) eller bygglov enligt 125.3 § i markanvändnings- och bygglagen (132/1999) när ändringsarbeten görs i skyddsrummet som påverkar säkerheten eller hälsan för dem som använder byggnaden?

- Det varierar
- Ja
- Nej

Beskriv praxisen kort (fritt formulerat).

Hör byggnadstillsynen räddningsverket i ombyggnadsprojekt där man samtidigt beviljar en lättnad eller ett undantag för skyddsrummet i enlighet med 75 § i räddningslagen?

- Aldrig
- Ibland
- Alltid

Hur hör byggnadstillsynen räddningsmyndigheten?

- Alltid med ett skriftligt förfarande
- Varierande med ett skriftligt förfarande
- Med hjälp av ett elektroniskt system (digitalt)



På annat sätt

Kan man använda ett elektroniskt (digitalt) förfarande i ansökan om undantags-/lättnadstillstånd?

Ja

Nej

I vissa kommuner

Sparas räddningsmyndighetens utlåtande vid höranden om skyddsrum i samband med bygglov av byggnadstillsynsmyndigheten samt i räddningsverkets/välfärdsområdets ärendehanteringssystem? (fritt formulerat)

Tolkar byggnadstillsynsmyndigheterna i ert område att ersättandet av ventilationsapparaten i skyddsrummet med en ny ventilationsapparat är en åtgärd som förutsätter bygglov?

Ja

Nej

Det varierar

Om ersättandet av ventilationsapparaten i ett skyddsrum med en ny inte tolkas som en åtgärd som kräver bygglov, hur ser man genom myndighetsåtgärder till att skyddsrummets funktionsförmåga inte försämras särskilt med tanke på säkerheten? (fritt formulerat)

Hur har räddningsverket koordinerat hörandena om skyddsrum? Har man till exempel utsett ansvarspersoner för hörandet? Vilken instans vid räddningsverket ger ett utlåtande vid höranden om skyddsrum?



Enkät till byggnadstillsynerna

Bilaga 2.

Frågor: Respondentens kontaktuppgifter, Kommun, Vårdsområde

1. Hur fungerar registreringen av byggandet/rivningen av skyddsrum 1 dåligt ...5 bra?
 - a. Vid nybyggnad 1...5
 - b. Vid ombyggnad
 - c. Vid rivning
2. Kommentarer på föregående fråga
3. Hur fungerar informationsutbytet med räddningsverket i frågor som gäller byggande av skyddsrum?
4. Hur skulle du utveckla informationsutbytet med räddningsverken om förändringar i byggandet av skyddsrum?
5. Har ett avtal om myndighetssamarbete i anslutning till byggande upprättats med räddningsverket och byggnadstillsynen? (Fri beskrivning av avtalspraxisen)
6. Är bestämmelserna om byggande av skyddsrum tydliga i fråga om dimensionering, tekniska bestämmelser och byggnadsskyldighet? 1 nej ... 5 ja
 - a. För dimensioneringen
 - b. För byggskyldigheten
 - c. För tekniska bestämmelser
7. Hur skulle du utveckla bestämmelserna? Fri formulering
8. Hur fungerar samarbetet med vårdsområdets räddningsväsende i samband med behandlingen av ärenden som gäller byggande av skyddsrum? 1 dåligt ... 5 bra
 - a. Samråd i samband med befrielser och lättnader?
 - b. Mötespraxis?
 - c. Utlåtanden som getts i enlighet med 81 a § i räddningslagen?
9. Kommentera hur samarbetet fungerar och har samarbetet förändrats efter att vårdsområdena startade?
10. Vilken är samrådsprocessen vid beviljandet av befrielser och lättnader i byggandet av befolkningskydd?
11. Är byggnadstillsynens och räddningsmyndighetens tolkningar enhetliga efter samrådet?
12. Kan man använda ett elektroniskt (digitalt) förfarande i ansökan om undantags-/lättnadstillstånd? Ja/nej
13. Finns det behov av att utveckla författningsgrunden för beviljande av befrielser och lättnader, exempel? Kommentarsfält
14. Förutsätter ibruktagandet av byggnaden en inspektion av en utomstående? Ja/Nej
15. Kommentarer på föregående fråga
16. Förutsätter byggnadstillsynsmyndigheten bygglov enligt 42.3 § mom. i bygglagen (751/2023) eller bygglov enligt 125.3 § i markanvändnings- och bygglagen (132/1999) när ändringsarbeten görs i skyddsrummet som påverkar säkerheten eller hälsan av dem som använder byggnaden? Ja/Nej
17. Motiveringar
18. Tolkar byggnadstillsynsmyndigheten i ert område att ersättandet av ventilationsapparaten i skyddsrummet med en ny ventilationsapparat är en åtgärd som förutsätter bygglov? Ja/Nej
19. Sparas räddningsmyndighetens utlåtande vid höranden om skyddsrum i samband med bygglovet av byggnadstillsynsmyndigheten? Ja/Nej



PELASTUSOPISTO

ISBN 978-952-7217-89-4 (pdf)

ISSN 2342-9313 (pdf)

Serie B: Forskningsrapporter 3/2025